

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

Sociální práce v kontextu rizik a vlivů okultismu
v postmoderní společnosti

Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajfer, Dr. theol.

Autor práce: Bc. Petra Drápelová, DiS.

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: IV.

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákon č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

27. března 2014

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za metodické vedení práce, podporu, vstřícnost a cenné rady.

Obsah:

Úvod:.....	6
1. Kapitola: Sociální práce v postmoderní společnosti	8
1.1 Vymezení sociální práce	8
1.2 Dějiny sociální práce	9
1.2.1 Vliv náboženství na formování společenské solidarity	10
1.2.2 Postmoderní relativismus	12
1.3 Hodnoty v sociální práci	13
1.3.1 Standardy kvality sociálních služeb a Etický kodex sociálních pracovníků	14
1.4 Osobnost sociálního pracovníka	17
1.5 Shrnutí	18
2. Kapitola: Náboženství a spiritualita..	20
2.1 Spiritualita	20
2.1.1 Spiritualita jako osobnostní složka člověka	21
2.1.2 Zdroje spirituality	23
2.2 Definice náboženství	24
2.3 Světová náboženství	26
2.3.1 Judaismus	27
2.3.2 Křesťanství	28
2.3.2.1 Nejvýznamnější křesťanské denominace	30
2.3.2.2 Společnosti na pomezí	32
2.3.3 Islám	34
2.3.4 Hinduismus	35
2.3.5 Budhismus	37
2.4 Shrnutí	38

3. Kapitola: Rizika novodobého okultismu	40
3.1 Znaký postmoderního člověka	40
3.2 Fenomén nové religiozity v českém prostředí	42
3.2.1 New Age	44
3.2.2 Esoterika	45
3.2.2.1 Podoby esoteriky	46
3.2.2.2 Esoterika a východní filozofie	48
3.3 Rizika, která může nová religiozita přinášet	50
3.3.1 Postoj církve k praktikám novodobého okultismu	53
3.4 Spirituální kompetence sociálního pracovníka	55
3.4.1 Duchovní krize v sociální praxi (potíže se spiritualitou)	57
3.4.2 Setkání s klientem s ohledem na spiritualitu	58
3.4.3 Etická dilemata v kontextu spirituality a sociální práce	60
3.5 Shrnutí	65
4. Kapitola: Vztah teologie a sociální práce	67
4.1 Společná východiska teologie a sociální práce	68
4.2 Pastorece jako nástroj realizace církevního poslání	70
4.3 Uplatnění pastorální teologie v sociální práci	71
4.4 Shrnutí	73
Závěr	75
Seznam použitých zdrojů	77
Elektronické dokumenty	80
Abstrakt	82
Abstract	83

Úvod

Sociální práce klade důraz na fungování člověka. Sociální pracovník se setkává s klienty v rozličných životních situacích. Po vyhodnocení jejich situace jim nabízí pomoc ke zvládnutí sociálního fungování, tedy zvládnutí očekávání sociálního prostředí.¹ Přitom se od něho vyžaduje, aby vnímal klienta v jeho fyzické, psychické, sociální a duchovní jednotě.

V předložené diplomové práci se chci zaměřit především na spirituální oblast v životě člověka, resp. jak se tento rozměr lidské existence může projevovat v oblasti sociální práce.

Přesto, že se o České republice hovoří jako o jedné z nejateističtějších zemí, dá se zde v poslední době vyzorovat živý zájem o vše, co člověka přesahuje a má nádech tajemna a mystična. Náboženství není anachronismem. Je naopak, zdá se, na vzestupu, hovoří se o tzv. „divoké religiozitě“.² Je to dáno do značné míry tím, že minulý komunistický režim považoval náboženství za primitivní, společnosti a člověku nepřátelské a potlačoval je. V mnoha lidech z těchto důvodů přetrvává odpor k pojmům „víra“ a „náboženství,“ což může být i jedním z významných faktorů českého ateismu. Lidé se svojí bytostnou potřebou uspokojení spirituálních potřeb obracejí spíše na netradiční náboženská společenství a praktiky. Šíří se nová religiozita spojovaná především s působením léčitelů, astrologů, hnutí „New Age“, okultismu, magie, východních filozofií aj.

Vliv těchto nových proudů a směrů, které např. všemožně spojují různé prvky náboženství evropských tradic s orientálními, je patrný i na poli sociální práce. Jako sociální pracovnice jsem se ve své praxi mnohokrát s tímto fenoménem setkala a tato zkušenost se stala inspirací pro téma a obsah předkládané diplomové práce. V mém případě se jednalo např. o účast na workshopu, kde jsme byli lektorkou vybízení k hledání různých alternativních cest pro pomoc klientům s poruchou autistického spektra, kdy onou „cestou“ měla být kraniosakrální terapie a kineziologie. Dále jsem se setkávala s formou muzikoterapie, která pravděpodobně obsahovala prvky šamanismu, lektor této terapie pocházel ze Sibiře a sám sebe za šamana označoval. V dalších

1Srov. MUSIL, *Ráda bych Vám pomohla, ale...* Brno: Marek Zeman, s. 15.

2Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, s. 166.

případech se jednalo o samotné klienty, kteří se mně svěřovali, že hledali pomoc u kartářky, astrologa či reiki mistrů atd.

V uvedených případech a v dalších obdobných jsem stála před etickým dilematem, kdy jsem se ocitla před střetem osobních hodnot (jako sociální pracovnice, ale také křesťanka - katolička) a zájmem organizace. Byla jsem překvapená, že mnoho mých kolegů, kteří se také hlásí ke katolickému vyznání, na případné občasné návštěvě léčitele, vyložení si karet u kartářky, „dobití energie“ pomocí reiki, či hledání pomoci našim klientům v alternativních směrech, nespátřují nic špatného.

Klíčovou ambicí této diplomové práce je tak etická reflexe rizik spojených s novodobým okultismem v sociální práci. Dalším podstatným cílem je etická reflexe dilemat, která mohou v souvislosti se spirituální dimenzí člověka v sociální práci nastat. Důležitou součástí práce je celkové zamyšlení nad místem pastorální teologie v sociální práci, která je i na základě již výše řečeného, resp. pastorální péče význačným činitelem sociální praxe.

Úvodní kapitola práce vymezí relevantní pojmy sociální práce, stručně nastíní dějiny sociální péče, důležitým tématem zde budou hodnoty, ze kterých tento obor vychází. Neméně významným pro počáteční kapitolu je téma osobnosti sociálního pracovníka

Ve druhé kapitole se chci zabývat obecně náboženstvím v sociální práci a tématem spirituální kompetence sociálního pracovníka.

Třetí kapitola bude věnována nové religiozitě a jejímu vlivu na sociální práci. Dále se budu zamýšlet nad riziky, které může tento fenomén přinést. V této části bych také chtěla reflektovat etická dilemata, se kterými se může sociální pracovník v kontextu spirituální dimenze člověka setkat.

V závěrečné kapitole práce chci pojednat o vztahu teologie a sociální práce. O možných průnicích těchto dvou disciplín.

1 SOCIÁLNÍ PRÁCE v POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI

V této kapitole jde o vymezení základních pojmů sociální práce spolu se stručným představením dějin sociální péče a kontextu soudobé „postmoderní“ společnosti, ve které sociální práce realizuje princip solidarity, formovaný v našem prostředí především křesťanstvím. Zachycení těchto skutečností pomůže mimo jiné k pochopení účelu a poslání sociální práce. Kapitola je doplněna o reflexi dokumentů (např. Standardy kvality sociálních služeb, Mezinárodní etický kodex sociální práce či Etický kodex sociálních pracovníků ČR), které stojí v základu sociální praxe. První kapitolu uzavírá problematika osobnosti sociálního pracovníka a jeho předpoklady pro výkon této profese.

1.1 Vymezení sociální práce

Sociální práce, tak jak ji chápeme dnes, se vyvinula především ve 20. století a tehdy se také stala společenskovední disciplínou. Pro pojem sociální práce existuje celá škála různých vymezení a definic. Ta nejcitovanější a nejpoužívanější prezentuje sociální práci jako společenskovední disciplínu a zároveň praktickou činnost, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.³ Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám, komunitám dosáhnout způsobilost k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.⁴

Na mezinárodním poli se také užívá definice, jež staví profesi sociální práce na podpoře sociální změny, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem zvýšení pohody. Při užívání teorií lidského chování a sociálních systémů zasahuje sociální práce v oblastech, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Přičemž za klíčové a primární principy pro sociální práci jsou uznávány lidská práva a práva společenské spravedlnosti.⁵

3Srov. MATOUŠEK, O. *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 11.

4Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 10.

5Srov. *Definition of Social Work*. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://ifsw.org/polices/definition-of->

Jako akademická disciplína se sociální práce dotýká filozofie, religionistiky, práva, sociologie, politologie, psychologie atd.⁶ To, co ji od těchto oborů odlišuje, spočívá v důrazu na *sociální fungování* klienta, jak ostatně také uvádí P. Navrátil.⁷ Dle L. Musila je společným znakem pomáhajících oborů *pomoc lidem v obtížných životních situacích*. Naopak specifická sociální práce uvedený autor spatřuje také v interakci člověka a jeho sociálního prostředí. L. Musil hovoří v tomto duchu o *rovnováze*, které je třeba dosahovat mezi očekáváním sociálního prostředí, v němž člověk žije a uspokojováním jeho vlastních potřeb. Od sociálních pracovníků se tedy předpokládá, že budou podporovat rovnováhu mezi klientem a jeho sociálním prostředím, která je podmíněna zaměřením na komplex různorodých okolností, jež ve svém souhrnu představují životní situaci klienta. Tato situace je individuální a specifická charakteristikou samotných jedinců, skupin i prostředí, ve kterém tito lidé žijí.⁸ Jako obor praktické činnosti je sociální práce vázána jednak na určité hodnoty, bez jejichž sdílení by sociální pracovník nebyl dobrým sociálním pracovníkem, jednak na určitých dovednostech, které se dají osvojit jen náležitým tréninkem.⁹

1. 2 Dějiny sociální práce

Sociální práce prodělala složitý historický vývoj a prošla celou řadou změn. Náplní této práce není zevrubně popisovat historické události a skutečnosti vzniku a vývoje sociální práce. K pochopení účelu a poslání sociální práce je však alespoň základní popis dějinných událostí potřebný.¹⁰ V průběhu formování sociální práce prošel tento obor řadou teoretických přístupů, které odpovídaly různým aktuálním trendům daného období. Některé tyto směry postupně zanikly, jiné neztratily nic na své aktuálnosti a ovlivňují také soudobou sociální práci.¹¹

Jak již bylo uvedeno, o sociální práci jako svébytném oboru lze v rámci euroamerické civilizace hovořit zejména od 19. a 20. století. Významným vliv na

social-work/

6 Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 10.

7 NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 21.

8 Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. 1.vyd. Brno: Marek Zeman, 2004. s. 15.

9 MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 10.

10 Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 7.

11 Srov. Tamtéž, s. 7.

sociální práci jako vědeckou disciplínu měla zajisté průmyslová revoluce 19. století. Teoretické a metodické koncepty, mají své kořeny právě v této době. Teprve bohatý novověký stát přijmul myšlenku společenské spravedlnosti ke všem lidem a k rozdělování sociálního blahobytu.¹² Pokud však budeme chtít hovořit o sociální práci v širším měřítku jako o sociální péči či formě solidarity mezi lidmi, tak se musíme vrátit v historii zpět do pradávných dob počátků lidského soužití.

Historici uvádějí, že již v dobách velmi dávných existovala kmenová kultura, ve které vznikaly programy pomoci sociálně slabým lidem, lidem nemocným, stárnoucím či jinak potřebným. Takováto forma filantropie byla vysoce hodnocena, zajišťovala ji rodina, sousedé či náboženské organizace.¹³ Dokonce již ve *starověké Číně* existovaly bezplatné školy pro děti chudých rodičů, budovaly se útulky pro staré a nemocné lidi atd. V *Indii* se péče o potřebné rozšířila až po Buddhově misi. Pomoc potřebným byla vnímána jako správné jednání a tzv. almužna jako dar chudým, který již tehdy vyvolával odpor. V *Řecku* namísto charitativní či jiné organizace existovaly ústavy, do kterých kandidáti do státních úřadů poskytovali dary pro chudé a nemocné. Pro *Řecko* je také typické budování azylových domů pro zraněné vojáky, dále např. útulků pro osiřelé děti. *Židovské náboženství* považovalo dobročinnost a pomoc potřebným za prioritu. *Křesťanský středověk* se vyznačoval aktivitou katolické církve, její péči o chudé a potřebné. Dobročinnost se považovala za mravní povinnost věřícího, nebyla však právně vynutitelná, proto se šlechta i majetní občané rozhodovali sami, zda budou jednat v rámci lásky k bližnímu. Změna nastala až vydáním ediktu milánského (313 n. l.), kdy se křesťanská charita zintenzivněla, mohla být vykonávána beze strachu. V této souvislosti vznikalo mnoho klášterů, které fungovaly jako sirotčince, špitály a chudobince.¹⁴

1.2.1 Vliv náboženství na formování společenské solidarity

Pojem solidarita a její formy jsou zásadními tématy pro novodobou sociální práci. Pro západní euroamerickou civilizaci je význam solidarity s druhými spojen především

12 Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 83.

13 Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 7-8.

14 Srov. Tamtéž, s. 8 a Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 87 - 88.

s hlásáním církve a jejím učením. Již v samotné definici sociální práce dle Mezinárodní federace sociální práce je uvedeno: „*V solidaritě se znevýhodněnými se sociální práce snaží zmírňovat chudobu a osvobodovat zranitelné a ponížené lidi za účelem posílení jejich společenského zapojení*“.¹⁵ Téma solidarity spadá do oblasti morálky.¹⁶ v původním slova smyslu *morálka* znamená vůli, zejména tu, která je člověku uložena autoritou (zákony, předpisy). Z toho vyplývá, že morálka je soubor uznávaných mravních norem, vycházejících z určitého chápání mravních hodnot, z jejich povahy a hierarchie. Morální normy se až do novověku zdůvodňovaly náboženskou tradicí, což bylo typické nejen pro západní civilizaci.¹⁷

Od morálky je nutné odlišit *etiku* jako filozofickou nauku zabývající se správným (obvyklým) jednáním v lidském společenství. v současné době se s pojmem etika setkáváme v mnoha spojeních, např. bioetika, ekologická etika, environmentální etika. Za významnou lze považovat také etiku náboženskou. Její podstatou je vděčnost člověka vůči Bohu. Tato vděčnost se následně promítá do jednání člověka vůči druhým. Konání dobra vůči bližním odpovídá smyslu a pojmu „*caritas*“ (křesťanskému pojetí milosrdné lásky). Etika však není výsadou jen jednoho náboženství, ale prochází celou společností a dějinami lidstva.¹⁸ Etiky založené na náboženství jsou závislé na autoritě zjeveného a nepochybného. V křesťanství je možné se z historického hlediska setkat s dvojitou odlišnou etikou. První (dřívější) je založená na strachu (z věčného trestu), druhá etika v biblickém smyslu, prosazovaná od dob Druhého vatikánského koncilu, se dovolává vděčnosti za nezasloužená dobra.¹⁹

V současné době se solidarita v západních zemích profesionalizovala a institucionalizovala, není již tolik závislá na náboženských představách, přestože jí byly inspirací a živnou půdou, jak již bylo uvedeno výše. Garantem výkonu sociální péče se stal ve značné míře stát, který vzdělává odborníky, vyplácí podporu potřebným, zřizuje instituce pro potřebné atd. Palčivým problémem soudobé společnosti se však stává morální relativismus.

15 Srov. *Definition of Social Work*. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://ifsw.org/polices/definition-of-social-work/>.

16 Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 13.

17 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 24.

18 Srov. Tamtéž, s. 21 – 23.

19 Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 13.

1.2.2 Postmoderní relativismus

Doba moderní bývá datována počátky osvícenství, postmoderna nabývala na významu po roce 1975. Postmoderna bývá spojována s několika filosofickými motivy např. Heideggerova nauka o dějinách bytí, Hermeneutika, Teorie jazykových her u Wittgensteina, Strukturalismu nebo filosofie F. Nietzscheho a jeho koncept velké autonomie nadčlověka.²⁰

Postmodernu je možné chápat jako stav radikální plurality, staví se za mnohost.²¹ Prioritou současné společnosti se stalo získávání informací, přičemž se relativizují všechny světonázorové pozice – filosofové hovoří o diskurzu. Relativizace, či morální relativizace, respektuje širokou škálu etických názorů mezi jednotlivými státy, národy, kulturami, společnostmi. V praxi to může znamenat, že to, co jedna společnost považuje za žádoucí a dobré, může být druhou společností hodnoceno jako nesprávné či dokonce nezákonné.²²

V jistém úhlu pohledu postmoderna přinesla současnému člověku mnohem více svobody, není svázán žádnými etickými normami, stejně jako pravidly, či předpisy církve. Může si legitimně žít podle své libovůle. Absence veškerých tabu, která již dávno padla, způsobuje, že může hovořit o čemkoliv. Svůj život může utvářet vlastním úsilím, nadáním a osobním tempem. Negativním dopadem této „svobody“ však může být skutečnost, že ať už jedinec, či společnost, která upustila od jistot a tradic, neví kam bezpečně směřovat a jak se orientovat. Dřívější principy společenského řádu, morální předpisy církve určovaly společenská pravidla a vedly k vzájemným závazkům a všeobecné jistotě.²³ Negativními důsledky může být celosvětové ničení životního prostředí, zbídačování světadílů, v bohatých zemích pak ztráta smyslu života, radosti ze života a naděje v budoucnost.²⁴

Určité hledání alternativ se projevuje také v otázce náboženství. v Evropě, více než kdekoliv jinde, je patrné odklánění se od svých kořenů, které po staletí utvářela židovsko-křesťanská kultura. Namísto tradičních náboženství, typických pro euroamerickou civilizaci, přicházejí nové náboženské proudy, které se pouze odvolávají

20 Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do Filosofie*. Praha: Portál, 2004, s. 185 – 187.

21 Srov. Tamtéž, s. 186.

22 Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004, s. 25.

23 Srov. WILD, M. *Křesťanství a esoterika*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 13.

24 Tamtéž, s. 14.

na náboženské tradice. Jedná se však o pestrost a směsici životních stylů a náboženství, které se snaží nabízet „moderně“.²⁵

Idea společnosti, která v sobě spojuje různá náboženství, bezvěrce i vyznavače různých nových forem náboženství, odpovídá vzoru postmoderní multikulturní společnosti. Euroamerická společnost si však začíná uvědomovat, že mnohem životaschopnější a koherentnější jsou společnosti, které přijaly myšlenku integrity jednoho náboženství, z kterého by vyplývaly zásady morálky, ideály ctností. Společnosti, která by dokázala jednou kulturní tradicí odpovídat na duchovní potřeby občanů.²⁶

1.3 Hodnoty v sociální práci

Hodnoty v kontextu sociální práce jsou důležitým pojmem. Sociální práce jako svěbytný obor má velmi blízko k mnoha dalším pomáhajícím profesím a oborům, jak již bylo uvedeno v úvodní kapitole. Přesto se však ve významném aspektu od ostatních, které jsou spíše hodnotově neutrální, liší. Tato neshoda panuje právě v hodnotovém základu, ze kterého sociální práce vychází. Jedná se o postoje, představy, např. o tom, jak by měla vypadat spravedlivá společnost nebo o hodnotě lidského života, důstojnosti člověka, rovnosti lidí apod. Součástí pomáhajících pracovníků by měla být také tolerance ke kulturním odlišnostem klientů. Sociální pracovníci by měli být nejen kompetentní, ale také hodnotově orientováni právě pro výkon této nelehké profese. Cílem jejich práce by měl být také osobnostní růst, se kterým je spojené celoživotní vzdělávání, sebereflexe např. i svých vlastních předsudků a preferencí.²⁷

Při výkonu sociální práce se mohou pracovníci spolehnout na tzv. *instrumentální hodnoty*, které jsou ověřené praxí mnoha generací jejich předchůdců v tomto oboru. Paradoxně při prosazování těchto hodnot může dojít k jejich vzájemnému konfliktu. Mezi velmi známé patří např. *respektování svobodného rozhodování klienta*, v případě, že svým chováním může ublížit sobě nebo druhým.²⁸ Od sociálního pracovníka se

25 Srov. WILD, M. *Křesťanství a esoterika*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 14 – 16.

26 Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 14 – 15.

27 Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 31.

28 Srov. Tamtéž, s. 31.

V sociálních službách je z mé zkušenosti častým problémem např. podávání léků klientům. Klienti mají

očekává, že bude klientovi aktivně napomáhat a nabídne mu alternativy, bude jej provázet při jeho rozhodnutích. Klient by měl být ve vztahu k pracovníkovi v partnerské rovině. Na případné sankce by měl pracovník klienta pouze upozorňovat, neměl by však vytvářet výchovný vztah rodič – dítě. Sociální pracovník hodnotí situaci klienta, ale nesmí jej za dané jednání odsuzovat.²⁹

Velmi důležitou a hojně diskutovanou hodnotou je *respektování důvěrnosti sdělených informací mezi klientem a pracovníkem*.³⁰ V praxi sociální práce v českém prostředí se již ustálily zásady jako je profesionální přístup ke klientům, respektování jejich důstojnosti, individuální přístup ke klientům, využívání silných stránek osobnosti klientů, maximální podíl spoluúčasti na vytváření osobních plánů, cílů a plánování budoucnosti klienta, jeho sociálního fungování, či jeho co nejpřirozenější začlenění do běžného života společnosti.³¹

1.3.1 Standardy kvality sociálních služeb a Etický kodex sociálních pracovníků

Zásady, o kterých pojednává kapitola „Hodnoty v sociální práci“ nabyly na svém významu především přijetím zákona o sociálních službách 108/2006 Sb. a prováděcí vyhláškou MPSV č. 505/2006 Sb., který byl uveden v platnost 1. 1. 2007.³² S tímto zákonem přišly ruku v ruce tzv. **Standardy kvality sociálních služeb**, které ve svých jednotlivých pojednáních o dílčích standardech jasně vymezují a formalizují důstojné, lidské a profesionální zásady vztahu pomáhajících pracovníků a klientů sociálních služeb.

Ve Standardech kvality sociálních služeb není vymezen pouze vztah mezi pracovníky a klienty, ale jejich obsah je mnohem širší, (zahrnuje např. právní rovinu

právo na odmítnutí medikace či způsobu léčby. Zájem pracovníka je chránit zdraví klienta, na druhou stranu musí respektovat jeho právo na svobodné rozhodnutí. Od pracovníka se v těchto případech očekává, že klienta poučí o daném problému a vysvětlí mu rizika, která mohou být s jeho volbou spojena.

29 Pro účely této práce je důraz kladený na respektování svobodného rozhodnutí klienta velice důležitý i v souvislosti s tématem, které se zabývá riziky spojenými s praktikováním novodobého okultismu, o kterých bude pojednáno v další části práce. Klient má právo na svobodné rozhodnutí, sociální pracovník má povinnost objasnit rizika a důsledky spojené s touto volbou, ale právo na další kroky má pouze klient.

30 Tento aspekt je také právně závazný, Zákonem č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů, písemným souhlasem o nakládání s těmito údaji, buď samotnými klienty, či jejich opatrovníky.

31 Srov. ŘEZÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 32.

32 MPSV. *Kvalita sociálních služeb – standardy, podpora*. [on-line]. Dostupné na: WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5962>.

celého uspořádání vztahu mezi klientem a zařízením, klientova práva, individuální plánování, personální zajištění služby atd.). v dokumentu MPSV je celý obsah standardů sofistikovaně rozpracován. Přehled jednotlivých Standardů sociálních služeb je vymezen následovně:

- 1 Cíle a způsob poskytování sociálních služeb
 1. Ochrana práv osob
 2. Jednání se zájemcem o sociální službu
 3. Smlouva o poskytování sociální služby
 4. Individuální plánování průběhu sociální služby
 5. Dokumentace o poskytování sociální služby
 6. Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby
 7. Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje
 8. Personální a organizační zajištění sociální služby
 9. Profesionální rozvoj zaměstnanců
 10. Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby
 11. Informovanost o poskytované sociální službě
 12. Prostředí a podmínky
 13. Nouzové a havarijní situace
 14. Zvyšování kvality sociální služby.³³

Nebyly to však pouze Standardy sociálních služeb, ale také etické předpisy a kodexy, které zdůrazňovaly základní profesní hodnoty. Např. **Mezinárodní etický kodex sociální práce**. Ten vychází z myšlenky, že je sociální práce založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, které z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání *fyzickou, duševní, emocionální a duchovní* integritu a blaho každého člověka. Dokumenty relevantní pro praxi sociální práce jsou:

- Všeobecná deklarace lidských práv
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

³³ MPSV. *Kvalita sociálních služeb – standardy, podpora*. [on-line]. Dostupné na: WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5962>.

- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
- Úmluva odstranění všech forem diskriminace žen
- Úmluva o právech dítěte
- Úmluva původních domorodých obyvatel³⁴

Mezi jeho základní principy patří:

- Lidská práva a lidská důstojnost
- Sociální spravedlnost
- Profesionální jednání³⁵

Etický kodex sociální práce České republiky, který vznikl v roce 1993, formuluje obdobné etické okruhy, problematické body jako Mezinárodní etický kodex sociální práce.³⁶ Řídí se také Ústavou a Listinou základních práv a svobod a zákony tohoto státu. Mimo jiné vymezuje Pravidla etického chování sociálního pracovníka:

- Ve vztahu ke klientovi
- Ve vztahu k zaměstnavateli
- Ve vztahu ke svým kolegům
- Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti
- Ve vztahu ke společnosti³⁷

Uplatnění etických kodexů nejen jako formálních předpisů, ale jeho prolnutí do každodenní sociální praxe, je závislé na jednotlivých pracovnících a na míře jejich ambicí souvisejících s rozvojem profesionality.³⁸

34 NEČASOVÁ, M. *Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy*. Brno: In Sociální práce. 4/2004, s. 31-34.

35 Tamtéž, s. 31-34.

36 Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 33.

37 *Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR*. [online]. Dostupné na WWW: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspcr.pdf

38 *Podle mých zkušeností se může stát dobrou praxí pracovníkům v sociálních službách, občasná osobní konfrontace a zamyšlení se nad jednotlivými body Etického kodexu. Ten je často vnímán jako soubor určitých technických pravidel, teprve odpovědným poposouváním se s jeho obsahem může pracovník dospět k sebereflexi a k pochopení poslání tohoto dokumentu.*

1.4 Osobnost sociálního pracovníka

V přechodných kapitolách této diplomové práce byla sociální práce představena jako svébytný obor, který má vztah k mnoha dalším pomáhajícím profesím.³⁹ Všechny tyto profese jsou, na rozdíl od jiných povolání, založené na jednom významném prvku a tím je lidský vztah mezi pracovníkem a klientem. Od lékaře potřebuje pacient cítit lidský zájem, stejně tak by klienti měli mít důvěru ke své sociální pracovníci. Hlavním nástrojem sociálního pracovníka se tak stává jeho osobnost.⁴⁰

O sociální práci se hovoří jako o vědě, která vychází z různých teorií a sama vytváří teorie nové. Zároveň je však i uměním, které kombinuje určité dovednosti sociálního pracovníka, jeho talent, tvořivost, porozumění pro potřeby druhých aj. Pouze s tímto talentem pro sociální práci si pracovník nevystačí, nutná je také kultivace tohoto talentu a neustálé vzdělávání se a osvojování si získaných dovedností.⁴¹ Protichůdná tendence sociální práce jako *vědy a umění* je jedním z dilemat soudobé sociální práce.⁴²

Důležitým prvkem u lidí, kteří jsou angažováni nejen jako sociální pracovníci, ale obecně v pomáhajících profesích (v užším kontextu v oblasti zdravotnické, výchovně-vzdělávací či sociální) se očekává odpovědnost a spontánní prosociální jednání.⁴³ Do tohoto okruhu patří mimo jiné i empatie jako významná složka profesionálního pracovníka, která zahrnuje vřelost a opravdovost. Zájem o klienta ze strany pracovníka vůči klientovi by měl být skutečný a vřelý. Pouze za takových podmínek může vzniknout otevřená komunikace mezi klientem a pracovníkem.⁴⁴

Je těžké si představit, v jak náročných životních podmínkách se klienti sociálních služeb mnohdy ocitají. Pomáhající pracovník se tak setkává s lidmi v nouzi, kteří potřebují více, než pouhou slušnost, ale také přijetí, spoluúčast, porozumění a nesoudící postoj. Pracovníkovi, který jen rutinně vykonává svoji práci nebo se chová jako byrokrat se svými pravomocemi, pravděpodobně unikne příležitost pro vytvoření

39 Např. lékaři, zdravotní sestry, psychologové, pečovatelky aj. (srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 14.)

40 Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. 14.

41 Srov. MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 192.

42 Srov. Tamtéž, 189.

Mezi další dilemata soudobé sociální práce patří: formalizace a deformalizace; profesionalizace a deformalizace; normativnost a nenormativnost; pomoc a sociální kontrola; polyvalence a specializace (srov. MATOUŠEK, O. et. al, *Základy sociální práce*, s. 187-192).

43 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 9.

44 Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 25.

důvěrného vztahu s klientem.⁴⁵

Důvěra je velmi křehkým, ale zároveň významným aspektem vztahu pracovníka a klienta. Když dojde k navázání důvěrného vztahu, musí být pracovník, jak již bylo řečeno, vřelý, pravdivý a opravdový. To znamená, že je jednotný ve svém myšlení, přesvědčení a jednání.⁴⁶ Klient vycítí, zda je pracovníkovi pouze na obtíž nebo naopak cítí přijetí a bezpečné prostředí. Klienti snadno vytuší, i z např. neverbálních projevů pracovníka, atmosféru, ve které buď zažívají respektování a posílení k další spolupráci nebo se naopak cítí srazeni a motivaci k další spolupráci ztrácí.⁴⁷

Žádoucím prvkem v osobnostním nastavení sociálního pracovníka je také tvořivost a flexibilní důraznost. Člověk při výkonu takového povolání musí často improvizovat a řešit situace, které nabízejí i několik možných řešení. Sociální pracovník musí vyhodnotit případ a dojít k rozhodnutí, které by mělo být v ideálním případě podloženo zralostí pracovníka a jeho zkušenostmi. V procesu zvažování situace hrají významný aspekt hodnoty či filosofie, kterou sociální pracovník sdílí, důležitou složkou je i osobní pojetí kategorie dobrého a špatného.⁴⁸

1.5 Shrnutí

- ⤴ Sociální práce klade důraz na sociální fungování klienta a pomáhá lidem v obtížných životních situacích.
- ⤴ Důležitým aspektem je dosahování rovnováhy mezi očekáváním sociálního prostředí člověka a uspokojování jeho vlastních potřeb.
- ⤴ Počátky sociální práce jako svébytného oboru lze datovat do 19. a 20. století. Její kořeny však sahají až ke starověkým společenstvím. Tyto dějinné události

45 Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. 15.

46 Srov. ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 25.

47 Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. 15.

Dle dotazníkového šetření, zveřejněném na str. 15, knihy „Lidský vztah jako součást profese“, autorem K. Kopřivou, ve kterém 107 sociálních pracovníků odpovídalo na otázku „Kdyby někdo Vám blízky se z nějakého důvodu ocitl v domově důchodců, jaké tři nejdůležitější schopnosti nebo vlastnosti jeho sester či ošetřovatelek byste mu přála?“ Odpověděly sociální pracovníce takto: vlídnost, ochota láska (62%), klid, vyrovnanost (47%), porozumění, empatie (42%), profesionalita, znalosti (36%). Z uvedených dat K. Kopřiva vyvozuje, že vztah ke klientovi je v pomáhajících profesích zásadním aspektem.

48 Srov. ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 25.

jsou pro pochopení poslání a účelu sociální práce velice důležité.

- ♣ Sociální práce pomáhá lidem v nepříznivých situacích, podhoubím sociální práce byla solidarita s chudými a potřebnými. Význam solidarity pro novodobou sociální práci vychází již ze samotné definice Mezinárodní federace sociální práce.
- ♣ Pochopení etiky založené na vděčnosti Bohu za nezasloužená dobra ve smyslu křesťanského hlásání se může stát nejlepším etickým základem.
- ♣ Pro postmoderní společnost je typický relativismus, pluralita názorů, jeho negativní vliv může mít za následek celosvětové ničení životního prostředí, zbídačování světadílů, v bohatých zemích pak ztráta smyslu života, radosti ze života a naděje v budoucnost.
- ♣ Sociální práce se od jiných oborů liší také v hodnotovém základu - z představ o spravedlivé společnosti, hodnotě lidského života, rovnosti lidí aj.
- ♣ Páteří novodobé sociální práce se staly Mezinárodní kodex sociální práce, v českém prostředí je to především Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR a Standardy kvality sociálních služeb, Listina základních práv a svobod, Ústava, zákony atd.
- ♣ V pomáhajících profesích je významným nástrojem pracovníka jeho osobnost.

2 NÁBOŽENSTVÍ a SPIRITUALITA

„V náboženství podobně jako v humoru, je důležité, že člověk náhle uvidí věci z nového úhlu, v mžiku něco pochopí, najednou dostane všechno nový význam a smysl...“⁴⁹

První kapitola nás seznámila se základní charakteristikou sociální práce, načrtla její dějinný vývoj, kde mimo jiné reflektovala vliv křesťanství na utváření celospolečenské solidarity. Druhá kapitola dále rozpracovává téma spirituality a náboženství, resp. světového náboženství, jeho základních rysů. Jsou zde představena tzv. biblická náboženství, která hrála významnou roli pro utváření evropské kultury. Ve dvou menších kapitolách jsou rozpracovány nejznámější křesťanské denominace a společnosti tzv. na pomezí. Dále, v návaznosti na téma této práce, jsou zde popsána východní náboženství, s jejichž některými prvky se můžeme setkávat i v tzv. nové religiozitě.

2.1 Spiritualita

Pojem „spiritualita“ vychází z křesťanské tradice a má kořeny v lat. *spiritualis* „duchovní“ odvozeného od *spiritus* „dech“ nebo „duch.“ V křesťanství označuje citlivost vůči duchovním hodnotám⁵⁰ „...a odkazuje na působení třetí božské osoby Ducha Svatého na jednotlivého člověka a hlavně pak k odezvě tohoto působení v jeho životě. Spiritualita je tedy v tomto pojetí vnitřní život člověka, iniciovaný působením Ducha a prodchnutý Bohem, jeho duchovní život.“⁵¹ Tento intimní vztah k Bohu bývá „zabarven“ dle zaměření určité tradice. V křesťanské tradici se hovoří např. o mystické spiritualitě, kněžské spiritualitě, ignácké spiritualitě apod.⁵²

Spiritualita tak není pouze osobní duchovní život, ale má také společenskou

49 HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 90.

50 PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 193.
Označuje i samotnou praxi, která je vlastní té které náboženské skupině (např. karmelitánská s., františkánská s., atd.

51 VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 10.

52 Srov. Tamtéž, s. 10.

stránku, která vytváří společenství zprostředkované institucemi (církvemi), které svoji spiritualitu předávají jako tradici. V současné době se však spiritualita stala módním artiklem a synonymem pro individuální duchovní zážitek, nevázaný na instituci. V individualizované společnosti se upouští od kolektivních vnějších projevů náboženského života a roste zájem po vnitřním duchovním životě, tedy spiritualitě. Pojem „spiritualita“ se tak odpoutává od svého křesťanského základu a sklouzává do různých poloh mimo křesťanských duchovních tradic, pro něž je charakteristická touha po rozšiřování schopností člověka.⁵³

Určitá část západní společnosti tak akceptovala pojem „spiritualita“ slibující odmítání institucionalizovaného náboženského života a dosadila jej na místo pojmu „religiozita“, který je spjat s duchovní tradicí. Pro mnohé tak, zdá se, působí religiozita nesvobodně, asociuje strnulost a zastaralost. Individuálně pojatá spiritualita, svojí nenáročností v oblasti duchovních znalostí, svojí atraktivitou v oblasti sebepojetí a zároveň nepříslušností k jakékoliv instituci, nabízí člověku „svobodnou“ a „moderní“ alternativu.⁵⁴

2.1.1 Spiritualita jako osobnostní složka člověka

Myšlenky člověka na to, co ho přesahuje, představují další rozměr lidské existence. Přijmeme-li jej, pak vnímáme lidskou bytost i s jejími prožitky duchovními (spirituálními) a v životě člověka uvažujeme nejen o jeho tělu, duši a vztazích.

Spiritualita je považována za nezbytnou součást lidské psychiky a ve vědách o člověku se mluví o potřebě spirituality – každý potřebuje mít víru, mít smysl svého života (konání). Jeho nedostatek se v některých přístupech považuje za příčinu vzniku neurózy.⁵⁵ Touto problematikou se mimo jiné zabýval V. E. Frankl, který hovořil o skutečnosti, že potlačená či vytěsněná religiozita může vést k neurotické jevové symptomatice, která může probíhat v podobě neurózy.⁵⁶ Spiritualita tedy tvoří integrující centrum motivů, postojů a citů i kognitivní orientace, jádro osobní identity a smyslu života.⁵⁷ Dle Říčana spatřuje Abraham Maslow potřebu transcendence,

53 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 11.

54 Srov. Tamtéž, s. 11.

55 VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2007, s. 316-317.

56 Srov. FRANKL, V. E. *Psychoterapie náboženství*. Brno: Cesta, 1974, s. 43

57 VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 13.

přesahu, hlubokého prožití toho, že je člověk součástí většího celku, za vrchol své pyramidy hierarchie potřeb.⁵⁸

Spiritualita je v každém člověku v určité míře přítomná. Americký psycholog Robert Emmons zavedl termín „spirituální inteligence“, který zahrnuje dovednosti potřebné pro využívání spirituálních informací. Tyto považuje za „součást znalostního základu osobnosti, který může vést k úspěšné adaptaci a řešení problémů. Spirituálně inteligentní lidé se vyznačují pěti schopnostmi:

- ♣ překračovat fyzické a materiální
- ♣ zažívat zesílené stavy vědomí
- ♣ posvěcovat každodenní zkušenost
- ♣ využívat duchovní zdroje k řešení problémů
- ♣ být mravný⁵⁹

Spiritualita nabývá u jednotlivců různé intenzity. Tomáš Halík používá namísto termínu „spiritualita“ pojem „náboženskost“.⁶⁰ Náboženskost pokládá za přirozenou dimenzi člověka a společnosti, podobně jako smysl pro krásu, pro humor, či pro veřejný život. Podobně jako tyto rozměry našeho života může být rozvinuta a pěstována (jako smysl pro estetiku může být doveden k umělecké činnosti a vnímavost k veřejným záležitostem do přímé politické působnosti) nebo zůstat na okraji našeho života zastíněna něčím jiným nebo být úplně zanedbána, či dokonce vědomě potlačena. Dle T. Halíka, podobně jako u jiných životních oblastí i náboženskost může během let měnit podobu a intenzitu své přítomnosti v našem životě.⁶¹

Existují situace, kdy je člověk konfrontován s mimořádnou situací, která otřese dosavadním řádem věcí. Ty mohou jedince nasměrovat k naplnění spirituální potřeby smyslu. O důležitosti přisuzování smyslu vlastnímu životu pojednával také jmenovaný existencialistický psycholog Viktor Frankl, který spiritualitu spojuje s něčím fundamentálně lidským.⁶²

58 Srov. ŘÍČAN, P., *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007, s. 233.

59 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 13.

60 Srov. Tamtéž, s. 13.

61 HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Lidové noviny, 2005, s. 27-28.

62 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 13.

2.1.2 Zdroje spirituality

Podoby spirituality jsou rozmanité, jejich charakter má své historické, geografické i antropologické souvislosti. Nejrozšířenější podoby spirituality jsou (podle počtu přívrženců):

- islámská
- budhistická
- křesťanská
- židovská⁶³

Pokud jednatel vychází z jedné výše uvedené tradice, hovoříme o muslimovi, budhistovi, křesťanu apod. Ve smyslu komplexní spirituality, kdy jedinec čerpá z jedné tradice je vhodnější užití pojmu „religiozita“, která se tak stává podmožinou spirituality. Religiozita je tedy tradičně a institucionalizovaně uchopená spiritualita. Spiritualita a její zdroje, jak již bylo řečeno, nemusejí být vázány na jednu náboženskou tradici či instituci.⁶⁴

Lidí, kteří jsou duchovně ukotveni v jedné duchovní tradici v současném, převážně západním světě, ubývá. Jejich spiritualitu je těžké zařadit, jelikož se nechávají inspirovat mnohými jinými zdroji.

Lidskou potřebu naplnění všech rovin spirituality dokáží obsáhnout také sekulární zdroje. V tomto kontextu se nejedná o náboženství, ale o postoje ke světu- „světonázory“, např. komunismus nebo národní socialismus. Mezi další formy „sekulárního náboženství“ je možné zařadit také vědu se svými pravidly a morálkou. Spirituální potřeby naplňují také systémy loajality občanů - „občanská sdružení“ a vlivným aktérem jsou v tomto smyslu média. Ta významným způsobem ovlivňují tzv. veřejné mínění, chování lidí, sdílení témat apod. v současné západní společnosti se tak zdrojem spirituality může stát téměř cokoliv.⁶⁵

Lidé vnímají jako pozitivní či negativní vzory tzv. „celebrity“ (z řad herců, zpěváků, sportovců), se kterými se identifikují a kolem jejich osoby vytvoří kult,

63 VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2007, s. 316-317.

64 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 25;

Z. Vojtíšek ve své výše uvedené knize uvádí, že problematika pojmů „spiritualita“, „religiozita“ a vztahu mezi těmito pojmy, je širšího charakteru a může být různými autory chápána odlišně. (Srov. Vojtíšek, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*, s. 25).

65 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 27-28.

mnohdy tak své vzory adorují do posvátných výšin. Různé sekulární rituály je možné spatřovat při pohřbech, svatbách, veřejných událostech atd. Nejvýrazněji jsou prvky náboženských rituálů patrné při sportovních aktivitách – např. olympijských hrách, sportovních zápasech aj. Jmenované zdroje lidské spirituality nebývají vnímány jako náboženské, představují však pro některé jedince možnosti, jak se dotknout Posvátna.⁶⁶

Další kategorii spirituality je tzv. „soukromé náboženství“. Člověk může být do určité míry, třeba i nevědomky, ovlivněn nějakou tradicí, ale vytváří si vlastní hodnoty, mravní normy aj. Významným činitelem zde mohou být mimořádné životní zážitky, inspirující umělecká díla, ohrožení vlastního života, smrt či život blízkého člověka, zážitek tzv. klinické smrti apod. Do této skupiny spadají různé náboženské techniky, alternativní psychoterapeutické metody (např. holotropní dýchání), adrenalinové sporty, aj. Tyto zkušenosti mohou být také zdrojem spirituality v soukromé rovině člověka.⁶⁷

V běžné řeči se v souvislosti s problematikou spirituality lidé dělí na „věřící“ a „nevěřící“. Tato diferenciaci však v souvislosti s výše uvedenými informacemi o pestrosti lidské spirituality pozbývá významu. Člověk sám nemusí prvky spirituality ve svém životě reflektovat, přesto však nejméně na některé z rovin je každý jednotlivce spirituální bytostí.⁶⁸

2.1 Definice náboženství

Následující část bude věnována „institucionalizované“ formě spirituality, tedy religiozité. Slovo religiozita vychází z „religion“, tj. náboženství. v západoevropských jazycích pochází pravděpodobně z Vulgáty.⁶⁹ Definovat náboženství je velmi náročné, dle Jana Sokola je těžké zachytit tento fenomén v celé své historické a předhistorické šíři.⁷⁰ Dle J. Sokola je základní vrstvou náboženství soustavná, artikulovaná a společná lidská odpověď na fakt života a existence, který se zde chápe jako dar. Náboženství

66 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 28.

67 Tamtéž, s. 29-30.

68 Tamtéž, s. 29-31.

69 BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál, 2008., s. 33.; Latinský překlad Bible z hebrejštiny a řečtiny, který se připisuje sv. Jeronýmovi (cca 345 – 420 n. l.).

70 Srov. SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2007, s. 70.

vyjadřuje vděčnost za život i obavu o něj, biblickou „bázeň Boží.“⁷¹

Existuje mnoho rozmanitých vymezení náboženství, většina autorů se shoduje, že v náboženství jde především o vztah člověka k tomu, co ho přesahuje. Jak uvádí O. I. Štampach: „Náboženství je reálný, životní, osobní vztah člověka k transcendentní skutečnosti.“⁷²

Tomáš Akvinský definuje náboženství jako „*prokazování (protestantio) víry, naděje a lásky, jež člověka prvotně obracejí k Bohu.*“⁷³

Podle Jana Hellera, religionisty a barthovského dialektického teologa: „... V náboženství jde o vztah člověka k tomu, co má vůči němu roli boha“. Malé „b“ ve slově „bůh“ je v tomto vymezení důležité, protože se dle Hellera jedná o „bohy“, které si vytvořil sám člověk. Bůh v tomto smyslu je modlou, nejvyšší normou a hodnotou, nemá nic společného s biblickým Bohem. Kdo nemá Boha, má modlu.⁷⁴

Pavel Říčan, při snaze o vymezení náboženství, vychází z Mrázkovy definice, kdy vidí náboženství jako „*souhrn projevů vztahu k numinózní⁷⁵ tradici*“.⁷⁶

O. I. Štampach také uvádí, že pokud je náboženství vztahem, musí mít dva póly - subjekt a předmět a podle těchto pólů pak náboženství dále člení.

Dle subjektu z hlediska doby vzniku lze náboženství třídit jako:

- pravěká
- starověká
- středověká
- novověká⁷⁷

Z hlediska předmětu mohou být náboženství kategorizována jako:

- monoteistická – ta, která se obrací pouze k jednomu Bohu (např. judaismus, křesťanství, islám)
- polyteistická – uctívají více božstev, ale třeba také slunce, hvězdy, zemřelé

71 SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2007, s. 74.

72 Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 166.

73 SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2007, s. 71.

74 Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007, s. 34.

75 Latinské „numen“ znamená mimo jiné „božskou moc, božstvo“. Českým ekvivalentem může být i „posvátno“.

76 Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002, s. 36-38.

77 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 167

předky. Příkladem může být i klasické řecké či římské náboženství.⁷⁸

Náboženství se dle různých typologií dělí na:

- přírodní - pocházející z lidské zkušenosti
- zjevená - ta, která vzešla z Božího zjevení (křesťanství, židovství) nebo ta, která vycházejí z přesvědčení, že se Bůh zvláštním způsobem projevil (islám)⁷⁹

Z historického hlediska lze náboženství rozdělit na:

- původní náboženství - která jsou např. charakterizována orientací na „tento svět“, omezeností na jediný jazyk či etnickou skupinu, orální formou a nejasným vymezením mezi „posvátným“ a „profánním“
- světová náboženství – jsou založena na svatých písmech, mají univerzální potenciál, dokáží nahradit původní náboženství, obsahují pojetí spásy (vykupitele), tvoří zvláštní oblast činnosti.⁸⁰

2.3 Světová náboženství

Na otázku, „které náboženství je pravé“ mohu směle odpovědět „to moje“, pokud já i můj tazatel víme, že odpovídám v jazyce vyznání lásky.⁸¹ (Tomáš Halík)

Náboženství hluboce poznamenala kulturu i dějiny národů. Pro evropské prostředí jsou významná především tzv. biblická náboženství, mezi která se řadí židovství, křesťanství a do jisté míry i islám. Pro účely této práce budou představena i náboženství, která nejsou vlastní evropské kultuře, ale některými svými prvky ovlivňují tzv. „vlnu nové religiozity“. Mezi tato náboženství patří především hinduismus a buddhismus.

78 Srov. PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 133-134.

79 Srov. BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál, 2008, s. 36.

80 Srov. BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál, 2008, s. 36.

81 HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Lidové noviny, 2005, s. 27-28.

2.3.1 Judaismus

„Nečiň svému bližnímu to, k čemu ty sám chováš odpor.“ (Talmud, šabat 31)⁸²

Judaismus, křesťanství a antika stály jako tři základní pilíře u zrodu západní civilizace. Judaismus je prvním monoteistickým náboženstvím, datuje se až do 18 stol. před Kristem. Patriarchové neboli tři otcové židovského národa jsou: Abrahám, Izák a Jákob. Tito tři praotcové komunikovali přímo s Bohem, s nímž byli spojeni věčnou smlouvou. Židé se usadili v Palestině od 13. stol. př. Kr. Dějiny judaismu začínají odchodem do babylonského zajetí v 6. stol. před Kristem.⁸³

Za nejdůležitější část svatých spisů považují Židé Tóru (Hebr. *toráh* „nauka, učení“ nebo lat. „zákon“). Tóra je v židovství označením prvních pěti knih bible, tzv. Pentateuch (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium).⁸⁴ Další důležité části Bible jsou Nebiim neboli „Proroci“ - (ty se dále dělí na dvě historické podskupiny), Ketubim neboli „Spisy“ – obsahující knihu Žalmů. Významným židovským spisem je také Talmud, který vykládá Písmo, pravidla pro život a příběhy. V judaismu, jako v každém náboženství, existuje několik proudů, mezi něž patří ortodoxní, konzervativní, reformované až liberální. Ortodoxní Židé trvají na přesném dodržování Tóry, naopak reformní, liberální Židé jsou přesvědčeni, že si každá generace musí najít způsob jak žít Boží zákony a věří, že jim Bůh tuto cestu neustále ukazuje.⁸⁵

Pro věřícího Žida je typická víra v jednoho Boha (Jahve), modlitba, studium Zákona (Tóry), očekávání Mesiáše (Židé nepřijali Ježíše Nazaretského). Dále je kladen důraz na dogma vyvolenosti židovského národa. Za Žida je pokládána každá osoba zrozená z židovské matky či konvertita k židovství. I lidé, kteří se narodí v židovské rodině a nepraktikují svoji víru, jsou považováni za Židy. Konverze předpokládá přijetí pravidel Tóry a podrobí se očistným obřadům.⁸⁶

82 SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 123.

83 Srov. PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 232-233.

84 Srov. Tamtéž, s. 210.

85 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 18-19.

86 Srov. Tamtéž, s. 18-19.

Místem pro uctívání Boha jsou pro Židy synagogy (či svatyně), ty slouží zároveň ke shromažďování židovské komunity, ke vzdělávání apod. Stanoveným celebrantem je rabín, muž (v reformních synagogách i žena), který k tomuto účelu získal vzdělání. Rabín je chápán jako učitel a soudce, jeho funkce je podobná kazateli. Židé považují za posvátné místo vhodné k uctívání Boha nejen synagogu, ale také svůj domov.⁸⁷

S židovstvím je spojeno také velké utrpení, kterým si tento národ během posledních 2000 let prošel. Židé byli v průběhu historie mnohokrát pronásledováni kvůli své víře. Od zničení jeruzalémského chrámu v roce 70 n. l. a útekem ze „zslíbené země“ je provázela řada příkoří, nenávisti, které vyvrcholilo holocaustem. Nacisté při něm zavraždili šest milionů Židů, z toho jeden a půl milionu dětí.⁸⁸

V 1. stol. př. Kr. je judaismus polymorfním světem mnoha proudů, např. farizeové, saduceové, esejci, zélóti aj. Na tomto různorodém pozadí se pak postupně rodí křesťanství.⁸⁹

2.3.2 Křesťanství

„Co tedy chcete, aby lidé dělali vám, to všechno i vy dělejte jim.“ (Matouš 7,12)⁹⁰

Křesťanství vzniklo na základě učení Ježíše z Nazaretu před 2000 lety. Křesťanství se postupně oddělilo od židovství, ze kterého v podstatě vzešlo a zavrhl některé židovské rituály (např. obřizku aj.). Křesťané také odmítli uctívat římské bohy a pro svoji víru byli pronásledováni a zabíjeni až do roku 312 n. l. V roce 313 n. l. byl římským císařem Konstantinem vydán Edikt milánský a křesťanství prohlášeno za státní náboženství. v roce 1054 dochází oficiálně k rozdělení církve.⁹¹ Západ, se sídlem v Římě zformoval katolickou církev („katolickou“ neboli „obecnou“). Východní společenství se sdružila v pravoslavnou neboli ortodoxní církev („ortodoxní“ neboli „pravdivý“ či „správný“).

87 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 18-19.;

Tradiční židovská hádanka se ptá: “Kde přebývá Bůh?” Odpověď zní: “Kdekoliv, kam ho člověk pustí.” (Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*.)

88 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 26.

89 JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 171.

90 SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 123.

91 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 171-172.

Pravoslavná církev je rozšířená převážně v Řecku, Rusku a v některých východoevropských zemích.⁹² V následujících stoletích církev získala velkou světskou moc a zmítala se v různých reformních proudech. Nejvýznamnějšími reformátory byli Němec Martin Luther a Francouz Jan Kalvín., díky nimž došlo ke štěpení církve a jejich následovníci se nazývají luteráni nebo kalvinisté. Také v Anglii došlo k reformaci církve a vzniká tak anglikánská církev. Členové všech reformovaných církví se nazývají protestanté.⁹³

Základní knihou křesťanů je Nový zákon či Nová smlouva. Tu uzavírá Ježíš se svými učedníky, jakožto zástupci Božího lidu, při poslední večeři. Jako smírnou obět smlouvy pak přináší sám sebe, svůj život – stvrzuje nikoliv obětmi zvířat, jak bylo zvykem, ale svou krví.⁹⁴ Křesťané převzali i Starý zákon, v mnoha místech spisů Starého zákona se hovoří o Kristově příchodu. Nejvýznamnějším pramenem jsou však pro křesťany Skutky apoštolské, apoštolské listy, výpovědi Pavlových listů a spisy Nového zákona především evangelia (Matouše, Marka, Lukáše a Jana), popisující život a učení Ježíše Nazaretského.⁹⁵

Ježíš (z hebrejského Jehošua, „Bůh je spása“) Kristus (z hebrejského „mašiah“, „mesiáš“, což znamená „pomazaný“) stojí v samém centru křesťanské víry.⁹⁶ Nový zákon není postaven na nauce ani morálce, ale právě na osobě Ježíše Krista. Ohniskem Ježíšova učení je láska, ta je jádrem celé jeho teologie. Ježíš radikalizoval důraz na Boží lásku, kterou již obsahoval starozákonní judaismus a vyzdvihuje dvojí přikázání lásky. Tím je: „Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí“ a „Miluj svého bližního jako sám sebe“.⁹⁷

Křesťanská láska apeluje na solidaritu a ta se odráží v pojmu „bližní“. Na původní otázku: „Kdo je můj bližní?“ odpovídá Ježíš otázkou: „Komu já jsem bližním?“. Na postavě Samaritána poukazuje, že při pomoci druhému člověku není důležité, jaké náboženství vyznává. Křesťanem je ten, kdo svým životem svoji víru dokazuje.⁹⁸

Ježíš Nazaretský svým životem a autentickými hodnotami přináší poselství i pro

92 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 28.

93 Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: KMa, 2006, s. 32-33.

94 KODET, V. *O eucharistii*. Kostelní Vydří. Karmelitánské nakladatelství, 2005, 17.

95 Srov. PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 53.

96 Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: KMa, 2006, s. 28.

97 Srov. FIORES S. D., GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 367-369.

98 Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 36-37.

dnešní dobu. Křesťané si uvědomují, že pokud chtějí svým životem následovat Ježíšův příklad, musí se jejich přesvědčení odrazet ve způsobu jejich života.⁹⁹

2.3.2.1 Nejvýznamnější křesťanské denominace

Nejpočetnější křesťanskou církví je **katolická církev**. Zastoupena je především v Evropě a Americe. Katolíkem se člověk stane křtem, což je jedna ze sedmi svátostí (křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, svátost nemocných, kněžství, manželství). Katolictví klade důraz na věroučné texty, Bibli (Starý i Nový zákon) a vyznačuje se úctou ke svatým a mariánskou úctou. Katolická církev se vyznačuje hierarchickou strukturou:

- farnostmi, které vedou kněží, jáhnové a laici
- diecézemi, pod autoritou biskupa
- biskupskou konferencí
- papežem neboli Svatým otcem (následovník sv. Petra¹⁰⁰, sídlící ve Vatikánu)¹⁰¹

Specifikem katolické církve jsou řeholní společnosti (mužské a ženské). Mezi nejznámější patří řád benediktinů, cisterciánů, trapistů, františkánů, minoritů, karmelitánů, dominikánů, augustiniánů, jezuitů (Tovaryšstvo Ježíšovo), salesiánů, aj.¹⁰²

Dalším z hlavních proudů křesťanství je **pravoslaví**. Je tvořeno shodou všech církví byzantské tradice spojených stejnými svátostmi a stejným učením. Pravoslaví znamená „pravé, správné učení“. Rozpory mezi katolickou a pravoslavnou církví pramení z tzv. „filioque“ (z lat. „a Syna“). Pravoslaví zpochybňuje formuli, že Duch Svátý pochází z „Otce a syna“, podle nich Duch Svátý pochází pouze z Otce.¹⁰³

Pravoslavní vycházejí ze stejných základů jako katolíci, ale oproti katolické církvi neuznávají očistec, nerespektují dogma neposkvrněného početí Panny Marie a neomylnosti papeže ve věcech víry. Kněží nejsou vázáni celibátem. Pravoslavná církev má patnáct samostatných církví a čtyři patriarcháty. Hlavou církve je Kristus,

99 Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 35-36.

100 V katolické církvi je papež nazýván následovníkem Petra („*ty jsi skála, a na této skále já vybuduji svou církev*“, řekl mu Ježíš). (Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. s. 30)

101 Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: KMa, 2006, s. 30-31.

102 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 172-173.

103 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 173-174.

rozhodující je církevní sněm.¹⁰⁴

Reakcí na první světovou válku byl vznik „**Církve československé husitské**“, navázala na zkušenost husitské reformy. Zakladatelem byl kněz Dr. K. Farský. Základní jednotkou je náboženská obec, tu spravuje farář nebo farářka. V ČR má voleného biskupa. Pro duchovní není závazný celibát. Liturgie se až na malé odlišnosti podobá katolické.¹⁰⁵

Se jmény M. Luthera, H. Zwingliho a J. Calvina jsou spojeny světové reformace, které probíhají od 16. století a daly vzniknout **protestantským**, resp. **evangelickým** církvím. Protestantství se hlásí k Bibli jako k nejvyšší autoritě (dle principu „sola scripta“ - „jediné Písmo“), v otázkách spásy se vyjadřují, že člověk se otevírá spáse pouhou vírou a může být spasen pouhou milostí („sola gratia“).¹⁰⁶

Protestantství se od katolictví liší odmítáním úcty ke kultu Panny Marie a skutečností, že mají pouze dvě svátosti (křest a svatou Večeři Páně). Každou neděli slouží pobožnost, kterou řídí pastor. V protestantství neexistuje institucionální hierarchie jako v katolické církvi. Nejpočetnější protestantskou církví v ČR je **Českobratrská církev evangelická**.¹⁰⁷

Větví a směrů protestantismu je velké množství. Dle Jankovského je nutno rozlišovat mezi pojmy evangelický a evangelikáni. Evangelikán je člen sboru, tím se nestává křtem, ale přijetím do sboru na základě pokání, obrácení či osobního rozhodnutí. Evangelíkem se člověk rodí.¹⁰⁸

Pro evangelikány je typická sborová kázeň a jsou mnohdy velmi ortodoxní (Písmo interpretují doslovně). Do této skupiny patří: Církev bratrská, Bratrská jednota baptistů (tzv. „novokřtění“ - dle jejich učení musí víra předcházet křtu), Církev adventistů sedmého dne, Jednota bratrská, Apoštolská církev (důraz je kladen na charismatickou obnovu), Novoapoštolská církev, Evangelická církev metodistická¹⁰⁹ (historicky oddělená od anglikánů, je silně sociálně orientována), Anglikánská církev (má dva proudy tzv. „Vysokou církev“ anglo-katolíky a tzv. „Nízkou církev“).¹¹⁰

104 Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: KMa, 2006, s. 34-35.

105 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 174-175.

106 Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: KMa, 2006, s. 32-33.

107 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 176.

108 Srov. Tamtéž, s. 176.

109 Na metodistické tradice navazuje křesťanské společenství Armáda spásy. (Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*, s. 177).

110 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 176-177.

2.3.2.2 Společnosti na pomezí

V předchozí kapitole byly uvedeny křesťanské proudy, které mají mnoho společného. V této kapitole chci v návaznosti na téma práce ve stručnosti uvést směry, které historicky nějakým způsobem vycházejí z křesťanství, ale dle terminologie O. Štampacha¹¹¹ stojí jaksí „na pomezí“.

V souvislosti s tématem práce je nutné si uvědomit, že některé církve či společenství, které se hlásí ke svým křesťanským kořenům nebo se dokonce za křesťanské považují, mohou být v naprosté neshodě s křesťanským učením. Proto jsou v následující kapitole představeny nejznámější a nejpočetnější společenství, která v duchu nové religiozity kombinují např. různé prvky náboženství, filozofie, psychologie aj.

Do této kategorie patří **Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů** neboli mormoni. Ti sami sebe chápou jako křesťanské společenství vzniklé na Boží popud. Mormoni mají po celém světě asi 8,5 mil. přívrženců, za svoje centrum považují Utah - „Mormonský stát“. Zakladatelem byl Joseph Smith. Stěžejním je pro mormony zjevení skrze „Knihu Mormon“. V té se mimo jiné hovoří, že se zmrtvýchvstalý Kristus objevil v Americe a povolal dvanáct učedníků, zopakoval kázání na hoře a vstoupil na nebesa. Mormoni praktikovali mnohoženství.¹¹²

Mezi známé šířitele poselství o vládě Boží nad světem patří **Svědkové Jehovovi**. Mnozí lidé si pod slovem „sekta“ představí právě „Svědky Jehovovi“, jejich neúnavnou misijní činnost a distribuci časopisu „Strážná Věž“. Nechvalně známé je toto společenství také svým problematickým přístupem k tzv. „odpadlíkům“.

Společenství založil Charles Taze Russell, který se považoval za skutečného znalce Bible. Tvrdil také, že vypočítal konec světa. Důležitým pojmem pro Svědky Jehovovi je „armagedon“ neboli konečná bitva mezi dobrem a zlem, který dle jejich představ povede Kristus jako vojevůdce Boží. V každodenním životě musejí být členové společenství oddáni svým vůdcům. Svoji misijní činnost nazývají „službou v poli“ a je nejvyšším výrazem lásky k bližnímu – „nevěřícímu“.¹¹³

111 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 177.

112 Poté, co se mnohoženství oficiálně vzdali v roce 1896, byl stát Utah připojen ke Spojeným státům. (Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*).

113 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava, 2006, s. 88-89.

Menším „esoterickým křesťanstvím“ v duchu tzv. „religiozity nové vlny“ se nese tzv. **Křesťanská věda** založená v USA. Základem je spis „Poselství grálů“, který stojí na pomezí středověkých legend, mystiky s křesťanskými prvky, parapsychologických úvah. Křesťanství je zde vykládáno v duchu spiritualistického pojetí.¹¹⁴

Zakladatelem hnutí „**Církev sjednocení**“ („Munova sekta“ či „Společenství Svatého Ducha“) je Korejec San Myung Mun. Podle jeho vedení má být „sjednocen“ celý svět. Mun sám sebe považuje za osvíceného, vyvoleného, toho, kterému se zjevil Kristus, aby dokonal jeho misie. Učení Církve sjednocení je směsicí různým myšlenkových a náboženských směrů, které jsou obohaceny i korejským šamanismem.

V čele tohoto kultu stojí zakladatel Mun a jeho manželka, které jejich přívrženci štědře finančně podporují. Vedení církve svým členům vybírá životní partnery a pořádá pro ně hromadné svatby. Společenství „Církve sjednocení“ je nechvalně známé svým manipulativním systémem a destruktivními vlivy na lidskou psychiku.¹¹⁵

Početná množstvím přívrženců je **Scientologická církev**, ta bývá vnímána jako velmi nebezpečná, vzhledem k předpokladu finanční a duševní závislosti svých členů. Scientologové prohlašují, že právě jejich církev dosáhla všech křesťanských vizí i Buddhových slibů. Byla založena v USA II. pol. 20. století. Celá církev vychází z díla L. F. Hubbarda, průměrně úspěšného spisovatele sci-fi.¹¹⁶ Učení samotné je potom směsicí prvků okultismu a prvků z oblasti psychologie, s určitým vlivem buddhismu, souhrnně vše nazývané jako „dianetika“ (věda o duševním zdraví, obsahující metodu pro obnovování původního duševního potenciálu).¹¹⁷

Své členy tato církev přijímá na základě tzv. Oxfordského textu osobnosti. Víra v tento test je prvním předpokladem k propadnutí do závislosti na tomto společenství a na dalších testech a scientologických „psychoterapiích“, tzv. „auditech“. Každý takový „audit“ musí člen uhradit a ceny se neustále zvyšují.¹¹⁸ Členové jsou tak ovládáni a manipulováni a mnohdy totálně ekonomicky závislí. Scientologická církev vykazuje patrné sektářské prvky.¹¹⁹

Nábožensko-filozofickým směrem, vycházejícím ze znalosti Bible a křesťanské

114 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 179.

115 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava, 2006, s. 80-86.

116 Srov. COWAN, D. E, BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženství*, Praha: Grada, 2013, 29-30.

117 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava, 2006, s. 259.

118 Srov. Tamtéž, s. 260-263.

119 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 180.

praxe, je **svobodné zednářství**. Důraz je kladen na pěstování humanity, přátelství, lásky, spravedlnosti atd. Hnutí je zakotveno v nábožensko-esoterní tradici a je plodem osvícenství. Má své řády, rituály, tři stupně členství: učedník, tovaryš, mistr. Některé směry chtějí od svých členů přiznání ke křesťanství, přesto však je toto hnutí neslučitelné s učením katolické církve.

Na svobodné zednářství navazuje také **rosikrucianství**, jedná se o esoterní hnutí. Členové se hlásí k ideálu prvotního křesťanství. Některé jeho prvky se objevují i v tzv. vlně nové religiozity.¹²⁰

2.3.3 Islám

„Nikdo z vás se nemůže nazývat věřícím, pokud nepřeje svému bratru totéž, co sobě.“
(Sunna)¹²¹

Zakladatelem islámu byl prorok Muhammad (česky „Muhamed“), žil v 7. století po Kr. Muslimové věří, že byl povolán andělem Gabrielem, který mu zjevil Korán. Slovo Islám se překládá jako „pokora“, „odevzanost“. Muslimové svoji víru prožívají v naprosté (otrocké) odevzanosti Bohu (Alláhovi). Islám vychází z judaismu, křesťanství a pohanství. Je přísně monoteistické. Svatou knihou islámu je Korán.¹²²

Korán učí, že jedinou Alláhovou cestou je islám. Muhammad je vyvrcholení všech proroků, vše probuzuje a všechna předchozí poselství překračuje, proto muslim nesmí žádné jiné náboženství akceptovat.¹²³ Součástí Koránu je také šaría, zasvěcený Boží zákon.

Život muslima řídí i sunna (tj. „obyčej“, „tradice“). Muslimové musejí také dodržovat desatero, podobné starozákonnímu desateru. Islám svým vyznavačům ukládá dodržování pěti náboženských povinností, „pět pilířů, jež podepírají život muslima“, tyto jsou popsány v Koránu. Jsou jimi:

- šahada (vyznání víry)
- salát (modlitba opakovaná pětkrát denně)

120 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 180.

121 SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 123.

122 Srov. FIORES S. D., GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 350-351.

123 Srov. HAERI, Š. F. *Základy islámu*. Olomouc: Volotobia, 1997, str. 34 – 35.

- zakát (pomoc potřebným – almužna)
- sawn (půst v měsíci ramadánu)
- hadždž (pout' do svatého města Mekky)¹²⁴

Islámská dogmata a zákony tvoří nedotknutelný teologický a právní soubor. Náboženství de facto řídí všechny oblasti individuálního i společenského života. Islám je rozdělen do tří velkých celků: sunnismus, šíismus a charídžismus. Sunnismus je ortodoxní proud islámu.¹²⁵

Islám je pro mnohé nemuslimy v dnešním světě těžko pochopitelný. Vlny nenávisti vůči muslimům vzešly z řad západní společnosti především po útocích na Spojené státy americké z 11. 9. 2001. Celosvětovým problémem však není samotný islám, ale islámský fundamentalismus, spojený s doslovným chápáním Koránu a s odporem vůči západní společnosti. Radikalizovaný islám, který je spojen s nárůstem teroristických útoků, ozbrojeným bojem, či sebevražděných útoků (i ženských akterek, tzv. „černých vdov“), je zvláště nebezpečný, neboť teroristé věří, že za tyto svoje „mise“ budou odměněni v posmrtném životě. Většina běžných muslimů s terorismem nesouhlasí.¹²⁶

2.3.4 Hinduismus

„Nedělej druhým to, co by ti způsobilo bolest, pokud by se toho někdo dopustil vůči tobě.“ (Mahábhárata 5,5117)

Hinduismus nebo také Bráhmaticismus nemá zakladatele, jeho počátky sahají ke starověkým civilizacím do údolí řeky Indus. Jedná se o velmi starý a složitý myšlenkový a náboženský systém. Bůh je pro hinduisty velký Duch, kterého si nelze představit: „Bráhma“ je to absolutní princip. Mnozí hinduisté, si Bráhmou zpodobňují, aby jej mohli uctívat, může mít podobu různých osobních bohů.¹²⁷ Známý je bůh Višnu, který sestoupil na zem už devětkrát a vzal na sebe podoby např. Kršny, Rámy

124 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 180-181.

125 Srov. Tamtéž, s. 180-181.

126 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 58-59.

127 Srov. FIORES S. D., GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 276-279.

a Buddhy.¹²⁸

Za svaté písemnosti hinduisté považují tzv. „Vědy“ („vědění“), které obsahují 4 oddíly a jejich náplní jsou náboženské a mýtické myšlenky. Další skupinu svatých textů tvoří „upanišady“ (volně přeložené jako: „Posaď se u svého učitele“). Jsou staré více než 2500 let a objasňují principy hinduistů a filozoficko-náboženské úvahy.¹²⁹ V části upanišad je zdůrazněna důležitost jógínské techniky a meditace na soustředění a některé školy pokládají jógu za prostředek dosažení spásy (mókši) a úniku z koloběhu smrti a narození. Praxe jógy je formulována v jógosútrách.¹³⁰ Jóga není ani tak náboženskou praxí jako technikou, která připravuje psychiku k prožívání duchovní reality. Techniky jógy by měly napomáhat meditaci, aby se dospělo extáze (dokonalému sjednocení s Bohem), předpokládají vždy dodržování etických norem.¹³¹ V současném západním světě bývá jóga často zneužívána různými skupinami k pseudoreligiózním cílům.¹³²

Hinduisté věří v koloběh životů, stěhování duší. Život je spojený s utrpením a vysvobození je možné v plnění povinností kastovního systému nebo cestou poznání. Kastovní systém je založen na myšlence „sansáry“, ta znamená, že lidé se opakovaně rodí do určité kasty (třídy). Pro kvalitní život v dalším životě je důležitá dobrá karma, plnění dobrých skutků apod. k přerušení koloběhu životů je důležitý asketický způsob života a vzdání se sebe sama.¹³³

Hinduismus dnes vyznávají miliony lidí v Asii a řada myšlenek tohoto systému velmi výrazně ovlivňuje i západní náboženské myšlení v USA. i jinde ve světě existují hinduistická centra. U nás působí např. Mezinárodní společnost pro uvědomování si Kršny a další. Hinduismus ovlivňuje New Age, ale ve své podstatě i některé myšlenkové nenáboženské soustavy, např. transpersonální psychologii.¹³⁴

128 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 64-65.

129 Srov. Tamtéž, s. 66.

130 Srov. FIORES S. D., GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 281

131 Srov. Tamtéž, s. 281

132 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 184.

133 Srov., s. 184.

134 ŠTIRSKÝ, B. *Lexikon magie a esoteriky*. Praha: CZ Books, s. 111-112.

2.3.5 Buddhismus

„Nezraňuj druhé ničím, co sám považuješ za zraňující“ (Udana – Varga 5,18)

Zakladatelem buddhismu je Buddha, vlastním jménem Siddharta Gautama (asi 566-486 př. Kr.), byl princem, který chtěl poznat svět za branami paláce a poznat starosti lidí venku. Během svého pobytu uviděl starce, malomocného, mrtvého a žebravého mnicha. Když spatřil bídu lidského osudu, rozhodl se opustit rodinu a dobrovolně si zvolil utrpení. Během rozjímání dospěje nejvyššího vědomí a stane se Buddhou („probuzeným“).¹³⁵

Budhistickou věroukou jsou čtyři ušlechtilé pravdy, které zformuloval Buddha, ty stojí v centru celého jeho učení:

- každá existence je bolestná
- původ bolesti je touha, jíž jsme svázáni se „samsárou“ (neustálým cyklem znovuzrození)
- zrušení touhy učiní konec utrpení
- cesta k osvobození spočívá v metodě „střední cesty“ či „osmidílné cesty“ (tou je: chápání, myšlení, mluva, konání, živobytí, snaha, bdění, soustředění)¹³⁶

Stoupenci buddhismu ve svém jednání sledují jediný cíl a tím je vysvobození z utrpení koloběhu životů a dosažení nirvány. Buddhismus bývá označován jako náboženství bez Boha, někdy také jako ateistické. Vhodnějším vymezením je neteistické, zabývající se transcendentem.¹³⁷ Buddha sám o sobě nehovoří jako o Bohu, či svatém, ale jako o „probuzeném“. Buddhů neboli „probuzených“ je více, tudíž toto náboženství obsahuje také teistický prvek. Někteří buddhisté se modlí k té části „Buddhova ducha“, která je dle jejich víry přítomna v každém člověku.¹³⁸

Buddhismus se rozdělil na různé směry. Hlavními je tzv. „malá cesta“ (směr původních textů) a „velká cesta“ (tolerantnější směr s teistickými prvky). Mezi

135 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 78-79.

136 REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: KMa, 2006, s. 18-19.

137 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika v pomáhajících profesích*. Praha: Triton, 2003, s. 184.

138 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 83.

početnější „velkou cestu“ patří např. lámaismus a zen-budhismus.¹³⁹

Asi před sto lety začala narůstat oblíba cestování obyvatel západních zemí na východ. Lidé tak začali poznávat buddhistický způsob života skrze meditace, buddhistické učení a ten mnohé zaujal. v Evropě a Americe také sílil zájem vědců o metody mystické meditace, soustředila se na ně pozornost mnoha filozofů, psychologů, historiků.¹⁴⁰ Západním psychoterapeutickým směrem, který vychází z Buddhova učení, je „satiterapie“, která je založená na tzv. „všímavosti“ nevědomého, díky němuž jedinec získává vhled do souvislostí svého života.¹⁴¹

2.4 Shrnutí

- Spiritualita je nezbytná součást lidské psychiky.
- Vytěsněná religiozita může vést ke vniku neuróz.
- Spiritualita tvoří centrum motivů, postojů a citů, kognitivní orientaci, jádro osobní identity a smyslu života.
- Lidí, ukotvených v jedné duchovní tradici v západním světě, ubývá.
- V některé z rovin je každý spirituální bytostí.
- Náboženství vyjadřuje vděčnost za život, obavu o něj, biblickou „bázeň Boží“.
- Judaismus, křesťanství a antika stály u zrodu západní civilizace.
- Ježíš Kristus a jeho učení o lásce tvoří samé centrum křesťanské víry.
- Mezi tři hlavní křesťanské denominace patří: katolíci, pravoslavní a protestanté.
- Ne všechny proudy, které se hlásí ke křesťanství, mohou být s křesťanstvím, či s katolickým učením slučitelné. Příkladem jsou mnohé sekty a společnosti tzv. „na pomezí“.
- Propojení prvků křesťanství s jinými náboženstvími a směry je typické pro sekty a tzv. vlnu nové religiozity.
- Myšlenky hinduismu a praktikování jógy ovlivnilo západní náboženské myšlení.

139 Srov. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 83.

140 Srov. FIORES S. D., GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 77-78.

141 Srov. HÁJEK, K. *Satiterapie vybaví sociálního pracovníka nástroji, kterými může minimalizovat zátěž pomáhající profese*. In *Sociální práce*, 2008/4, s. 38.

Výrazné prvky hinduismu lze spatřovat např. v hnutí „New Age“. Buddhovo učení a meditace ovlivnilo, mimo jiné, i filozofii či psychoterapii.

3 RIZIKA NOVODOBÉHO OKULTISMU

Předchozí kapitola se věnovala duchovnímu životu člověka neboli spiritualitě. Poukázala na ni jako na důležitou a neoddělitelnou součást lidské psychiky. Komplexně lze říci, že v určitém smyslu je každý člověk spirituální bytostí a že podoby lidské spirituality mohou být pestré.

Institucionalizovanou formou spirituality je náboženství. Náplní druhé kapitoly bylo představení hlavních proudů světových náboženství (judaismu, křesťanství, islámu, hinduismu a buddhismu).

Třetí kapitola se naopak bude věnovat spiritualitě, která nemusí mít žádnou oficiální formu, může se odvolávat na své např. katolické kořeny, ale může být veskrze v rozporu s učením katolické církve. Společnostem tzv. na pomezí, které vycházejí z křesťanství se věnovala kapitola 2.3.2.1. Následující kapitola naváže na tuto pasáž. Podrobněji pohovoří o různých alternativních směrech, které neobvykle kombinují aspekty různých tradic a náboženských proudů a přidávají k nim prvky nové. Bude poukázáno na reálná nebezpečí, která souvisejí s praktikováním novodobého okultismu. Dále tato kapitola představí pozici sociálního pracovníka a jeho možná dilemata, se kterými se v souvislosti se spiritualitou obecně, či se svým vlastním přesvědčením, může při výkonu své praxe setkat.

3.1 Znaky postmoderního člověka

„I am not religious, but i am spiritual!“¹⁴²

O postmoderní společnosti bylo pohovořeno již v první kapitole práce. v této části práce bude téma postmoderny vztaženo spíše k člověku dnešní doby a k jeho náboženským potřebám.

Postmoderní člověk se má dobře, dokonce se dá říci, že žije v blahobytu. Pro lidi

142 Ve volném překladu: “Náboženství ne, ale duchovní život – to ano!“, bylo heslem amerických duchovních hledačů v šedesátých letech minulého století. Dvojsloví náboženský a spirituální zdůrazňuje existenci nenáboženské spirituality.

západního světa se stal každodenní luxus samozřejmostí, stejně jako skutečnost, že v zaměstnání tráví čím dál více času a čím dál méně vědí proč.¹⁴³ Rozpadají se tradiční hodnoty, již není možné dát všeobecně platnou odpověď, které hodnoty jsou platné nebo pravdivé, dobré nebo lidské. Rozpad hodnotových světů plodí nejistotu.¹⁴⁴ Velkým tématem a stěžejním problémem dnešního člověka se stala ztráta smyslu.¹⁴⁵

Osvícenství mělo být pro lidi veskrze osvobozující. Modernizace měla překonat náboženství a ve světle vědy a techniky ukázat, že člověk nepotřebuje Boha, ale dokáže vše sám.¹⁴⁶ Konec náboženství však nenastal. Přestala platit koncepce jediné pravdy, prosazuje se pluralita názorů, alternativních přístupů a zdůrazňuje se jejich rovnoprávnost. Na tomto pozadí vyrostla nová náboženská scéna, které vyvěrá z náboženských potřeb lidí. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, člověk potřebuje víru, náboženství. Ani postmoderní člověk není v tomto směru jiný, odlišné je však prostředí, ve kterém svoji náboženskou potřebu může realizovat. Vedle tradičních náboženství koexistují nové proudy a směry, které mísí evropské a orientální tradice a jejich „novost“, kterou proklamují, je tak pouze zdánlivá.¹⁴⁷

Znakem postmoderního člověka ve vztahu k náboženství je především individualizace a subjektivizace náboženského cítění. V tradičních náboženství i nových formách religiozity se do popředí dostává kladení akcentu na individuální náboženskou zkušenost (oproti přidružení k určité církvi). Významným se stává intenzivní emoční zážitky, člověk tedy mnohdy nehledá přímo Boha, ale především náboženské cítění.¹⁴⁸ Narůstají také praktiky (např. znamení kříže), které se navzájem kombinují z různých tradic a vytváří se vlastní způsob víry. Typický je také přenos sakrálna do světského světa, tzn., že se transcendentalizují předměty či objekty světského světa pro ustavení nových zprostředkovatelů náboženství, ba i spasení.¹⁴⁹

Důsledkem imigračních vln se Evropa stále silněji stává multireligiózní. v evropském prostředí se můžeme setkat s tradičním křesťanstvím, ale také s islámem nebo prvky hinduismu a buddhismu. Zvláště mladí lidé z bohatých zemí, kteří cestují, hledají hodnoty spojené se spirituálním zakotvením. Vznikají tak mnohé společnosti,

143 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 186.

144 Srov. WIDL, M. *Křesťanství a esoterika*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 58.

145 Srov. Tamtéž, s. 6.

146 Srov. Tamtéž, s. 6.

147 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 186.

148 Srov. Tamtéž, s. 186.

149 Srov. REEBER, M. *Velká světová náboženství*. Praha: Kma, 2006, s. 42-43.

kteřé vycházejí z židovsko-křesťanské tradice, z orientálních směrů nebo z „nových“ novopohanských směrů.¹⁵⁰ Dle Jankovského, míra liberalismu, nezakotvenosti v oblasti náboženství dosáhla v západní Evropě takového stupně, že se např. za křesťana může považovat člověk, který v ruce nikdy nedržel Bibli, necítí potřebu chodit na mši a zcela samozřejmě věří v reinkarnaci.¹⁵¹

3.2 Fenomén nové religiozity v českém prostředí

O České republice se hovoří jako o jedné z nejateističtějších zemí světa. Na druhé straně však v naší zemi, zvláště po revoluci v roce 1989, vzrostl nebývalým způsobem zájem po všem „tajemném“, okultním, či východním. Regály knihkupectví se stále plní literaturou z per astrologů, léčitelů, duchovních guru, mágů, šamanů, a jiných autorů píšících „na vlnách“ nové religiozity. Stejně masivním způsobem se plní místa na různých „duchovních“ seminářích. Lidé investují mnoho peněz do televizních esoterních „poraden“, či si tučně připlácejí za individuální sezení s léčiteli, reiki mistry, kartáčkami, astrology, novodobými čarodějkami, dle jejichž názorů posléze orientují svůj život. Někteří lidé se také účastní tzv. „andělských setkávání“ nebo se vypravují do „minulých“ životů, aby našli prapříčinu svých současných problémů a nechali si je tzv. „odblokovat“.

Často zmiňovanou příčinou jistě „vyprahlosti“ české společnosti po všem „duchovním“ lze hledat zajisté ve čtyřicetileté nadvládě komunistického režimu. Tento totalitní režim označoval náboženství za „primitivní“ ideologii. Ateismus¹⁵² je však v českém prostředí zakořeněn mnohem hlouběji. Historická situace naší země byla velice složitá, ať už se jednalo o husitské války, násilnou rekatolizaci v době pobělohorské nebo nacionalismus v průběhu předminulého století, kdy čeští patrioti bojovali za emancipaci v rakouské mocnářství. Terčem odporu se stal „austrokatolicismus“, ale i katolická církev.¹⁵³ K další diskreditaci církve, kdy byla vnímána jako „nepřátelská“ a „nebezpečná“, došlo během zmíněného komunistického režimu. v určité části společnosti tak, zdá se, tento pocit zůstal až dosud. Vůči slovům

150 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 186.

151 Srov. Tamtéž, s. 188.

152 Ateismus pochází z řec. a-theos, doslova „bez Boha“. Jedná se o ideologický postoj toho, kdo popírá nebo odmítá existenci Boha.

153 Srov. HALÍK, T. *Smířená různost*. Praha: Portál, 2011, s. 48-49.

„víra“ či „náboženství“ je mnoho lidí velmi citlivých a raději se uchylují k různým polopравdám a bezobsažným, neobjektivním názorům.¹⁵⁴

Tomáš Halík v souvislosti s českým ateismem hovoří o tzv. „apateismu“, postoji, který je zcela pohlcen sám sebou a je lhostejný ke všemu co zavání náboženstvím či církví. „Apateisté“ žijí materialismem a povrchním životem, jsou spojováni s „náboženským analfabetismem“ (absencí vědomostí o víře). Pokud mají nějaké představy o víře, tak vycházejí z předsudků, protináboženských argumentů ateismu, formovaných v 19. století, či propagandy z časů komunismu. „Apateisté“ necítí potřebu tyto myšlenky ověřovat.¹⁵⁵

Další, dle T. Halíka, nejrozšířenější náboženskou skupinu v naší zemi, tvoří tzv. „český nęcismus“. Mnoho českých občanů má problém identifikovat se s církevní podobou křesťanství, je jim vlastní spíše nějaký druh individuální víry. Dle T. Halíka někteří „ateisté“ pouze nepřijali představu o Bohu a víře, kterou si sami vytvořili, ale připisují ji církvi. Tito lidé odmítají církevního Boha, ale přesto připouštějí existenci „něčeho nad námi“.¹⁵⁶

Také sociolog D. Vaclavík hovoří o českém ateismu spíše jako o projevu nedůvěry k tradičním náboženským institucím, tedy církvím. Dle uvedeného sociologa je pouze malý počet lidí, který by se identifikoval s explicitně ateistickým názorem, který odmítá připustit existenci transcendentna v jakékoli podobě.¹⁵⁷ Český ateismus dle D. Vaclavíka nepřekračuje míru obvyklou v jiných evropských zemích, pověstný český ateismus je tak vším, jen ne skutečným ateismem. Češi se od ostatních evropských národů neliší mírou ateismu, ale vysokou mírou nedůvěry v náboženské instituce. Stává se tak, že mnoho lidí, kteří takto odmítají institucionalizovanou podobu religiozity, si vytvářejí vlastní náboženské přesvědčení.¹⁵⁸

Přes vzrůstající nedůvěru k institucionálnímu náboženskému zakotvení – role spirituality stoupá. Převážně mezi mladými lidmi se náboženská víra stává osobitější a různorodější. Tito lidé věří v posmrtný život a odkazují se na „Boha uvnitř“, tedy v Boha imanentního spíše než transcendentního.¹⁵⁹

154 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 166.

155 Srov. HALÍK, T. *Smířená různost*. Praha: Portál, 2011, s. 39-40.

156 Srov. Tamtéž, s. 44-45.

157 Srov. VOJTÍŠEK, Z. A kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 40-41.

158 Srov. Tamtéž, s. 41.

159 Srov. VOJTÍŠEK, Z. A kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 41.

Alternativou institucionálním náboženstvím, církvím, se tak stávají nová náboženská hnutí. Mezi čelní představitele patří hnutí New Age.

3.2.1 New Age

S postmodernou bývá nejčastěji spojováno hnutí New Age (Nový věk; ten vystřídá stávající věk a přivede světové supranáboženství éry Vodnáře). Toto nová vlna se šíří zejména mezi humanitně vzdělanými lidmi a prosazuje nejen pěstování spirituality v užším smyslu, ale i v hodnotové orientaci, v psychohygieně a psychoterapii, ve vytváření celkového postmoderního životního stylu.¹⁶⁰ New Age se snaží obohatit vědy (zejména fyziku, biologii a psychologii) novými aspekty, které nabízí esoterika (věda se začíná inspirovat mystikou a okultismem). Toto hnutí bývá také spojováno s hlásáním názoru, že Země směřuje k ekologické katastrofě.¹⁶¹

Uvádí se, že krize západní kultury, potřeba reflexe postmodernistického zklamání nad pokrokem a vědou, stálo u vzniku New Age. Toto hnutí nemá žádného zakladatele ani vůdce, jeho počátky jsou spojovány s knihou „Kristův návrat“ teozofky Alice Ann Baileyové. Do širokého povědomí se tento kult dostal v 60. letech minulého století díky hnutí hippies. Pojem New Age se poprvé objevil v roce 1969 díky americké kapele „The Velvet Underground“, která jej použila pro název jedné z písní.¹⁶²

Toto hnutí se opírá o čtyři základní pilíře:

- vědecký podklad
- náboženské nauky Orientu
- nové pojetí psychologie, odvolávající se na C. G. Junga
- ezoteriku a tajné nauky (např. astrologie, šamanismus, transpersonální psychologie aj.)¹⁶³

Je to právě hnutí New Age, které s sebou přineslo celou řadu novodobých jevů, jako je sektářství, okultismus, léčitele-šarlatány, astrologie, vykladače Tarotu, „zasvěcenec“, z Východu importované „energie“, sexuální gymnastiku „tantry“ aj. New

160 ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002, s. 49.

161 Srov. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Praha: Argo, 2009, s. 309.

162 Srov. ŠTIRSKÝ, B. a kol. *Lexikon magie a esoteriky*. Praha: CZ Books, s. r. o., s. 190.

163 Srov. Tamtéž, s. 190.

Age tak dalo vzniknout „nové religiozité“.¹⁶⁴

3.2.2 Esoterika

Esoterika je tisíciletý systém víry, který svůj název odvozuje z řečtiny (v překladu: „tajemný, skrytý“ či „přístupný jen úzkému kruhu). V užším slova smyslu můžeme o esoterice hovořit jako o okultismu, ale v širším významu v sobě tento pojem zahrnuje i parapsychologii (a další „záhady“).¹⁶⁵ V západní kultuře se na místo esoteriky většinou užívá zmíněného pojmu okultismu.

Esoterika mnohé lidi fascinuje šíří myšlení, vše může být zdrojem poznání a mít účast na *skryté božské moudrosti*.¹⁶⁶ Náplní esoteriky je odhalování skrytých vědomostí, které jsou výlučně určeny pro „zasvěcené“ příslušníky nějaké skupiny. Esoterismus je na jedné straně opakem vědecky založeného empirismu, na straně druhé čerpá zkušenosti z nekonvenčních nových prostředků – tajných věd - (šamanistických technik, transcendentální meditace, aritmosofie, alchymistické ideografie, kabaly, noeticky pojaté magie aj.). Jedním z nejvyspělejších druhů esoterismu je hermetismus, odvozený od údajného zakladatele alchymie Herma Trismegista.¹⁶⁷ „Hermes“ je postava vzniklá prolnutím řeckého boha Herma a egyptského boha moudrosti Thóta.¹⁶⁸

V posledních letech zažívá esoterika renesanci. Nová religiozita zahrnuje mnoho směrů, které mají několik společných rysů:

- svět je systém plynoucích a věčně trvajících energií
- energie se mohou stát pevnými těly (hmotou) nebo duchovními bytostmi
- „věčné“ tvoří podle srozumitelného plánu stále něco nového
- člověk je jen dočasným obyvatelem světa
- lidská bytost „já“ existuje dříve než fyzické tělo a hledá si samo vhodného rodiče
- pouze několik lidí může díky meditaci či školení dojít k osvícení a úplnému porozumění všem tajemstvím kosmu¹⁶⁹

164 Srov. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Praha: Argo, 2009, s. 310-311.

165 Srov. Tamtéž, s. 125.

166 Srov. WIDL, M. *Křesťanství a esoterika*. Kostelní Vydří, 1997, s. 86.

167 Srov. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Praha: Argo, 2009, s. 126.

168 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 159.

169 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 159-160.

Odhaduje se, že v naší zemi je esoterickým a okultním praktikám otevřeno 12,5% obyvatel. Mezi nové „náboženské praktiky“ patří především: horoskopy, astrologie, věštění, jasnovidectví, dechová terapie, jóga, proutkařství, uzdravující účinek kamenů nebo také působení osob se zvláštní duchovní mocí.¹⁷⁰

Existují i lékaři, kteří se věnují okultním a esoterickým praktikám. v současné společnosti se tak šíří nová vlna religiozity, bují zájem o nadpřirozené oprášené okultní praktiky a pohanské pověry v moderním obalu.¹⁷¹

3.2.2.1 Podoby esoteriky

Podoby esoteriky či okultismu mohou být různorodé. Mezi nejčastější patří zejména:

Astrologie neboli učení o vztazích lidí k hvězdám našeho slunečního systému. Astrologie vychází z předpokladu, že existuje souvislost mezi postavením hvězd a datem i hodinou narození daného jedince. Z této konstelace se poté snaží vyvodit charakteristiky člověka i jeho budoucnost. Výklad hvězd je velmi starým odvětvím, jeho počátky nelze přesně datovat, patrně již z egyptsko-babylonských oblastí pocházejí první záznamy o postavení hvězd a osudu. Pozorování hvězd bylo důležité pro kočující národy, kterým hvězdné nebe sloužilo k orientaci. Od pozorování už bylo velice blízko k usuzování budoucích událostí dle postavení hvězd (neúroda, narození zvířat, osud lidí, aj.). Astrologie je vyhledávaná i dnes, známá je především její lidová forma – horoskopy.¹⁷²

Věštění z karet, čajových lístků, čar ruky, křišťálových koulí – je dalším prostředkem a výbavou lidových věstců. Věštění se dnes drží velké oblibě. Např. Tarot (čtení budoucnosti) je populární mezi mladými, kteří mnohdy tyto praktiky považují za součást každodenního života. V esoterické scéně je spjat především s vyznavači New Age.¹⁷³

Spiritismus (z lat. „spiritus“ - duch lidově „duchaření“, či v angl. „channeling“), patří mezi nejrozšířenější oblast novodobého okultismu. Spiritisté věří v posmrtnou

170 Srov. KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002, s. 138-139.

171 Srov. Tamtéž, s. 138-139.

172 Srov. Tamtéž, s. 135.

173 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 201.

existenci lidského „ducha“ a představují si ho většinou materialisticky.¹⁷⁴ Spiritistické proudy vyvinuly řádný náboženský kult, spiritistické seance jsou v mnoha částech světa běžnou praxí. Zvláště některá protestantská náboženství byla formována naivní vírou v duchy, anděly a ďáblы.¹⁷⁵

Novodobý spiritismus vzniknul v polovině 19. století v roce 1848 v USA na základě případu Foxových, kterým se v domě měly dít nevysvětlitelné události, které byly o mnoho let později objasněny jako podvod. Přesto se však spiritistické hnutí rozšířilo jako epidemie po celých Spojených státech.¹⁷⁶

Mnozí vyznavači spiritismu proklamují svoji „schopnost uzdravovat“, tuto „moc“ připisují elektřině, magnetizmu, proto je toto hnutí přitažlivé pro mnohé, kteří trpí různými psychickými či fyzickými problémy. Toto hnutí se mnohdy jeví jako křesťanské, používá křesťanskou terminologii, cituje Bibli nebo se halí (i na univerzitách) pod pojmem „parapsychologie“.¹⁷⁷

Magie (z řeckého „magheia“ znamená věda, moudrost) je kulturně historický fenomén, který je starý jako lidstvo samo. Zabývá se „skrytými“, či vnitřními silami přírody. Magie se primárně rozděluje na „bílou“ a „černou“.¹⁷⁸ *Bílá magie* je pozitivního charakteru jako cíl si vytyčuje zlepšování kvality života člověka (snaží se řešit jeho ekonomické, citové, psychologické či zdravotní obtíže). Prostředkem k dosažení harmonie mají být různé nápoje, prášky, amulety, talismany např. se znamením zvěrokruhu. Těmto všem se přisuzuje zázračná moc.¹⁷⁹

Černá magie usiluje o zlo, za použití různých rituálů se obrací na démonické síly. Jejich cílem je působení příkoří lidem, rozdělení rodin, vyvolávání konfliktů, bránění růstu člověka a v poslední fázi způsobení smrti. Prostředkem k dosažení újmy druhých je „čarování“ - tj. působení škod druhým pomocí ďábla.¹⁸⁰ Mezi různé formy patří: očarování, uhranutí, uřknutí, zaříkávání, svazování, proklínání, věštění.¹⁸¹

Magie pramení z lidské touhy po všemohoucnosti, chce si přivlastnit nadlidskou moc. Víra v magické síly se objevuje v mnoha rozličných oblastech lidského života, od

174 Srov. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Praha: Argo, 2009, s. 384.

175 Srov. Tamtéž, s. 384.

176 Srov. KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002, s. 136.

177 Srov. Tamtéž, s. 136.

178 Srov. NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Praha: Vodnář, 2009, s. 7.

179 Srov. PASQUA, L. *Podvod magie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 23.

180 Srov. Tamtéž, s. 23-24.

181 PASQUA, L. *Podvod magie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 24.

ochranných amuletů, až po světský háv víry v magickou sílu fotbalových fanoušků. Ti na zápasy nosí maskoty, líbají trávník, uctívají místo výkopu aj.¹⁸²

3.2.1.2 Esoterika a východní filozofie

Nové náboženské směry čerpají nejen z židovsko-křesťanské tradice, či přírodních náboženství, ale také z orientálních směrů.

Z hinduistické tradice čerpá např. okultní „**theosofie**“ (z řeckého: vědění o Bohu). Tato nauka kombinuje orientální náboženské prvky s okultismem. Theosofická ideologie je spojená především s Helenou Petrovovou Blavatskou. Theosofie západního typu se odvolává na jediný pramen vědění – Krista. Cílem theosofie by mělo být nahlédnutí božské moudrosti a poznání Boha (nikoliv však Boha v křesťanském smyslu).¹⁸³

Z theosofie se později oddělila „**antroposofie**“, složité učení zakladatele Rudolfa Steinera. Znamější než samotné učení jsou Waldorfské školy a biodynamické zemědělství, které spojilo antroposofy s ekologicky aktivními lidmi. Antroposofické učení popisuje Krista jako kombinaci více postav: éterického těla Adamova, astrálního těla Buddhova a „já“ Zarathustry. Dle antroposofie byl teprve při křtu v Jordánu do Ježíše vtělen „Kristův duch“.¹⁸⁴

Mezi dnes velmi populární esoterní směr, který vychází z východního učení, patří tzv. „**reiki**“ (japonsky: „univerzální životní energie“, v podstatě japonská magie). Ideologicky čerpá z myšlenek zakladatele Mikao Usui - „velmistr reiki“. Reiki je léčebné učení, které slibuje lidem žítí v harmonii s vesmírem.¹⁸⁵ Nemoci jsou vnímány jako „signály nepořádku“. Prostřednictvím mistra reiki jsou na pacienta přenášeny energie, které mu mají pomoci nastolit jednotu s kosmem. Tento směr je oblíben v metodách tzv. alternativní medicíny. Reiki mistři také doporučují posílení léčebné metody reiki za pomoci homeopatik.¹⁸⁶

O esotericích je možné obecně hovořit, jako o vyznavačích „**inkarnačního**

182 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 188.

183 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 228-230.

184 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 162-164.

185 Srov. LACHMANNOVÁ, K. *Reiki a křesťanství?* [on-line]Dostupné na WWW:
<http://www.vira.cz/otazky/Reiki-a-krestanstvi.html>

186 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 206.

učení“. Tyto představy o znovuzrození jsou spředeny z mnoha směrů, názorů a škol, např. buddhismu, hinduismu, neoplatonismu, křesťanské mystiky, zmíněné teozofie aj. Tato učení se opírají o ideu karmy, které vychází z představy, že se prý chování člověka v minulém životě odráží v druhu znovuzrození. Myšlení těchto skupin se také povětšinou shoduje v názoru, že se vzpomínka na minulé životy ztrácí nebo je potlačena v okamžiku znovuzrození. Tyto zasunuté vzpomínky je možné vyvolat za pomoci meditace nebo speciální „reinkarnační terapie“¹⁸⁷. Vyznavače tohoto učení utvrzují v jejich víře různé zprávy o lidech, kteří si v detailech vzpomněli na svůj minulý život.¹⁸⁸ Cílem všech skupin vycházejících z představ o stěhování duší je dosažení „co nejvýše hodnotné“ karmy.¹⁸⁹

Mezi techniky spojené s esoterismem a vycházející z hinduistického či buddhistického učení patří jóga a meditace.

„**Meditace**“ je technika spojená s vlivem buddhistických a hinduistických uskupení. Jedná se o určitou formu ponoření se, zahloubání se či „jití do sebe“, meditaci znají prakticky všechna náboženství. Meditace je zde uvedena především pro skutečnost, že je v současné době pevnou součástí mnoha náboženství či spíše pseudonáboženských organizací.¹⁹⁰

Meditaci ve formě soukromé tiché modlitby zná křesťanství, na druhé straně existují formy meditace za pomoci opakování slov nebo zpěvů vedoucí k extázi, která vychází z buddhismu a významně ovlivnila Západ. Veskrze největšímu zájmu se na Západě těší hinduistická meditace – jóga. Je možné říci, že se meditace stala hitem, která slibuje, že pokud se jedinec zvláště hluboce pohrouží, tak se bude vznášet. Esoterické skupiny New Age praktikují různé formy meditace.¹⁹¹

Meditace v podobě zahloubání se, či koncentrace, je dnes používaná seriózními psychology při terapiích. Některé druhy meditace mohou skutečně modernímu člověku v hektickém životě pomoci. Takto zodpovědnou formu meditace však u směrů nové religiozity není možné nalézt, naopak je cílem těchto skupin využít hledajícího

187 Pro tyto okultní praktiky se užívá několika názvů např.: kineziologie, kraniosakrální terapie aj.

188 „Důkazem“ o předcházejících životech, může být pro vyznavače „inkarnačního učení“ i tzv. „dejá-vu“ (psychologický jev intenzivního pocitu již dříve prožitého).

189 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 207-208.

190 Srov. Tamtéž, s. 190.

191 Srov. Tamtéž, s. 190-191.

a pomocí meditačních technik ho ještě více připoutat k ostatním členům uskupení.¹⁹²

„Jóga“ v užším slova smyslu je pro mnohé lidi pouze tělesným cvičením, jakýmsi indickým aerobikem. V západním světě je velice oblíbená a hojně praktikovaná. Pro postmoderního člověka zatíženého stresem a hektickým světem, zdá se, nabízí toto cvičení zaměřené na koncentraci a uvolnění, příjemnou alternativu.¹⁹³

V širším významu je však jóga spojována také s uplatňováním náboženských souvislostí. Samotná jóga pochází z šamanských zvyků nejstaršího indického obyvatelstva. Ve spisech „Jóga sútry“, klasickém textu jógy, je popisováno osm stupňů jógy, poslední tři (dhjána – koncentrace, dhjána – meditace, samádhi – absolutní duchovní ponoření se, trans) odkazují na její přesah pouhého cvičení. Dle popisů Jógy, ten kdo dosáhl těchto tří stupňů, může získat vhled (do minulosti, budoucnosti) a paranormální schopnosti.¹⁹⁴

3.3 Rizika, která může nová religiozita přinášet

V předchozích kapitolách byly představeny nejvýznamnější činitele současné esoterní či okultní scény. Přirozeně existuje mnoho dalších směrů a hnutí, není náplní této práce je zcela vyčerpat. Cílem práce je upozornit na jev „nové divoké religiozity“ a poukázat na rizika, která jsou s praktikováním okultismu spojena a se kterými se můžeme i v rámci sociální práce setkat.

Existuje několik oblastí, které mohou být pro člověka (klienta), který praktikuje některý prvek novodobého okultismu, ohrožující. Jednou z nich může být:

- **vystupňovaný fundamentalismus** s netolerancí vůči všemu jinému a s doslovným lpěním na posvátných textech. S touto eskalovanou formou autoritářství je možné se setkat i v případech členství u problematických sekt. Pro sektářství je typická manipulace s členy, černo-bílé vidění světa, komunitní způsob života aj. Právě prvek manipulace zásadně odlišuje sekty od tradičních církví.¹⁹⁵
- **finanční situace** (většina esoterních a okultních praktik je založena na

192 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava, 2006, s. 192.

193 Srov. Tamtéž, s. 150-151.

194 Srov. Tamtéž, s. 150-151.

195 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 188.

obohacení zprostředkovatele). Mnoho prvků nové religiozity uplatňuje velmi pokleslou formu a nepokrytou komercializaci. Např. pro subkulturu New Age je typické, že jeho členové konzumují učení sekty skrze „spotřebitelské aktivity“ - nabízí svým přívržencům množství knih, časopisy, noviny, rozhlas, televizi, internet. Tato forma se nazývá tzv. „audienční kult“, přívrženci nakupují knihy, nahrávky, CD, DVD. Vyznavači hnutí se neúčastní osobně různých seminářů apod., ale nákupem uvedeného zboží přispívají jednotlivým spolkům astronomické částky.¹⁹⁶

- na straně druhé stojí tzv. „klientský kult“, který provozují individuální praktici a nabízejí služby svým klientům. Jedná se o astrology, kteří sestavují horoskopy na míru nebo léčitele, spiritisty, duchovní guru, kteří pro své přívržence pořádají seance či semináře.¹⁹⁷

Vyznavači podobných hnutí si časem vypěstují závislost na jejich učení a jsou ochotni pro pocit blaha, které jim jakýkoliv aspekt ze shluku aktivit New Age nabízí, zaplatit obrovské sumy peněz. Mnohdy se tak dostávají do finanční tísně. New Age i jakákoliv jiná paranáboženská subkultura funguje jako tzv. „duchovní supermarket“ - klient pro svoje blaho či dobrý pocit dostane vše, jakýkoliv duchovní produkt, za který si samozřejmě zaplatí.¹⁹⁸

- **nedostatek informací** - pro mnoho lidí jsou esoterní či okultní praktiky velmi přitažlivé, zvláště z počátku, kdy hledající vycházejí z různých útlých publikací či kusých informací. I mnozí křesťané nechápou, proč by léčitelské metody nemohli jít ruku v ruce s křesťanstvím, např. reiki jako způsob „předávání energie lásky“. Také hantýrka jednotlivých společenství se často podobá křesťanské mluvě. Některé směry se naopak distancují od náboženství, podstatné duchovní souvislosti se člověk dozvídá až po solidním zkoumání zdrojů, jelikož ne vše se říká začátečníkům (příkladem mohou být různé rituály, či stupně zasvěcení reiki, aniž by člověk vlastně věděl komu je zasvěcován).¹⁹⁹
- **psychická rovnováha** - není patrně třeba dodávat, že mnohé z aktivit okultních

196 Srov. COWAN, D. E, BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, s. 83.

197 Uvádí se, že např. členové Ramthovy školy osvícení (prvek New Age), utratili až 1300 dolarů týdně, za každý týdenní seminář a ještě víc za nákup knih, nahrávek a DVD. (Srov. COWAN, D. E, BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženství*.)

198 Srov. COWAN, D. E, BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, s. 83-85.

199 Srov. LACHMANNOVÁ, K. Reiki a křesťanství? [on-line] Dostupné na WWW:
<http://www.vira.cz/otazky/Reiki-a-krestanstvi.html>

praktik je podvod (povětšinou odhalený či vysvětlitelný) a často pouze zneužívá naivní lehkověrnosti klientů. Není možné však tyto směry brát na lehkou váhu, vliv nových proudů religiozity může mít silné negativní dopady na duševní a duchovní rovnováhu vyznavačů.²⁰⁰

Příklad, z řady fatálních dopadů na hledající, je možné demonstrovat na tzv. „víkendových seminářích pozitivního myšlení“ (New Age), který byl nabízen pro lidi, kteří chtěli změnit svůj život k lepšímu. Podstatou metody tohoto semináře byl trénink (směs vlivů buddhismu, pozitivního myšlení, psychologie atd.), kdy měl vyjít jednotlivec z role „oběti“ a stát se „bossem“.²⁰¹ Podobných akcí se účastní lidé, kteří skutečně potřebují pomoc a akce tohoto typu mohou vyvolat vážná osobnostní poškození.²⁰²

Dalším psychickým ohrožením, které provází např. osoby praktikující okultistický spiritismus je úzkost. Dle názoru odborníků je atmosféra na spiritistických seancích ponurá a vyvolává úzkost člověka. Z psychologických důvodů nelze považovat spiritistické aktivity za přípustné, jelikož pravidelná účast na takovýchto setkáních vážně ovlivňuje psychickou rovnováhu přítomných. Častá přítomnost na spiritistických či podobných praktikách může způsobit mediální psychózy a v extrémních případech může skončit pokusem o sebevraždu.²⁰³

- **potírání důstojnosti člověka** - v rámci výkonu sociální praxe je nebezpečnou ideologií i jistá forma inkarnačního učení. Ezoterici a přívrženci New Age si vytvořili vlastní směsici názorů z různých učení a škol. V převážné většině jsou zastánci inkarnační teorie a je jim společná i idea karmy. Nebezpečná je tato ideologie pro sociální práci v názoru, že se chování člověka v přecházejících životech odráží v druhu jeho znovuzrození. Životní situace člověka (klienta), chudoba, zdravotní postižení, je potom následkem pochybení v minulém životě.²⁰⁴ Tato interpretace zcela potírá smysl sociální práce a je v naprostém rozporu s křesťanským pohledem na důstojnost člověka.

200 Srov. KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002, s. 134.

201 Tyto kurzy měly několik úrovní a za každý z nich musel účastník zaplatit 800 až 1000 Euro. (Srov. COWAN, D. E, BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženství*.)

202 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 177.

203 Srov. KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002, s. 135.

204 Srov. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava. 2006, s. 177.

Jak vidno, v problematice tzv. „divoké religiozity“ záleží na zralosti každého jedince, jeho osobnostní integritě, aby se nestal manipulovatelnou loutkou v ruce těchto těžko definovatelných společenství. Zvláště v evropském křesťanském prostředí, kde může čerpat z bohatství, které mu toto náboženství může nabídnout.²⁰⁵

3.3.1 Postoj církve k praktikám novodobého okultismu

Jak již bylo dříve uvedeno, praktiky okultismu jsou staré jako lidstvo samo, setkáváme se s ním i na mnoha místech v Písmu i u církevních otců. Současná okultní vlna fascinuje mnoho lidí, zejména mladé. Atraktivitu okultních praktik umocňuje jejich častá nejistota, strach a hledání vlastní identity. Mnohým lidem nabízejí tyto novodobé jevy odpovědi na otázky po smyslu života. Křesťané, potažmo církve, se tak o okultismus zajímá, protože musí.²⁰⁶ Podle křesťanského učení jsou veškeré formy esoteriky či novodobého okultismu „ohavností před Hospodinem“ a hříchem proti prvnímu přikázání: „*Bůh je jediný pramen života a jakékoliv modlářství ničí život v nás*“. Písmo mluví o Boží žárlivosti na Jeho obraz v lidech. Na různých místech v Bibli se hovoří o okultismu:

Ex 7,8n. - egyptští věštcí

Dt 18,6n. – proti věštcům, zaklínačům jasnovidcům, hadačům, čarodějům a spiritistům

Iz 47,12 n. - proti zaklínání, kouzlům, astrologii, ...

Oz – celý o modloslužbě jako duchovním smilstvu (Oz 4,12 – doptávání dřeva)

Sk 8,9n. - Samaři a Šimon mág

16,16 n. - Filipy a věštkyně

19,15n. - zaříkávači v Efezu

Gal 5,19-21

I v učení církve je možné se setkat s odmítavým postojem všech forem okultismu. v Katechismu katolické církve v odstavcích: KKC 1852, KKC 2115, KKC 2116, KKC 2138, KKC 675.²⁰⁷ Např. KKC 2117: „*Všechny praktiky magie a čarodějnictví, kterými člověk zamýšlí podrobit si skryté síly, aby mu sloužily, a tak dosáhnout nadpřirozené*

205 Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 188.

206 Srov. *Proč se o okultismus zajímáme?* [on-line] Dostupné na WWW:
<http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Proc-seo-okultismus-zajimame.html>.

207 Srov. KODET, V. *Okultismus*. [on-line] Dostupné na WWW:
<http://vojtechkodet.cz/temata/okultismus/okultismus-1.html>

*moci nad bližním, byť by to směřovalo i k jeho uzdravení, závažně odporují ctnosti zbožnosti...“ aj.*²⁰⁸

Dle Vojtěcha Kodeta se člověk při praktikování okultismu otevírá temným silám, které ho postupně ničí, to se projeví konkrétními symptomy:

V oblasti *duchovních obtíží* např. - dlouhodobou duchovní otupělostí, odporem k vnitřní modlitbě, neschopnost číst a slyšet Boží slovo, agresí vůči Duchu svatému

Nutkání – nutkavé myšlenky, nutkavé nečisté myšlenky, perverzní představy, nutkavé přejídání, nutkání k sebevraždě

Narušené vztahy – narušení vztahů v rodině, nevěra v manželství, neschopnost soucitu ke starým, slabým

Závislosti – na alkoholu, drogách, lécích, na počítači, na práci, na pornografii, záchvaty zuřivosti, hněvu

Strachy a fobie nejrůznějšího druhu: strachy z nemoci, ze tmy, ze smrti, z lidí, z budoucnosti atd. (O démonickém pozadí strachů lze mluvit, jsou-li příliš silné a chronické).²⁰⁹

Vojtěch Kodet také pojednává o psychických problémech, které se u lidí v souvislosti s praktikováním okultismu, mohou objevit. Upozorňuje na ztrátu duševní rovnováhy, cyklické deprese, halucinace, příznaky vypadající jako psychózy, únavový syndrom a nejrůznější další nemoci, které není možné léčit psychiatricky.²¹⁰

Dále zmíněný autor dodává, že sklony k přitažlivosti okultních magických věcí a mysticismu mají většinou lidé, v jejichž rodinách se již někdo temným silám otevřel.²¹¹ V. Kodet také uvádí jedinou možnou cestu, která může pomoci lidem, kteří se otevřeli okultním praktikám, zbavit se duchovní zátěže:

„Odevzdat svůj život Ježíši Kristu

Dělat pokání z toho co jsme udělali (vyznat hříchy), odpustit ostatním, co nám ublížili, nebo svým jednáním zatížili rodinu

Odřící se toho, co jsme udělali, odřící se Zlého, který nás svedl

Prosít za osvobození a zrušení prokletí (knězem)

Nechat sloužit mši sv. Za odpuštění hříchů v rodině, za naše zemřelé předky, za

208 KODET, V. *Okultismus*. [on-line] Dostupné na WWW:
<http://vojtechkodet.cz/temata/okultismus/okultismus-1.html>

209 Srov. Tamtéž.

210 Srov. Tamtéž.

211 Srov. Tamtéž.

3.4 Spirituální kompetence sociálního pracovníka

Tématem spirituality jsme se zabývali již ve druhé kapitole práce, v následujícím pojednání bude tento rozměr člověka více vztažen k sociální práci a sociálnímu pracovníkovi. O spiritualitě již bylo řečeno, že je neoddelitelnou součástí člověka (klienta). Byla představena celá škála podob spirituality od tradičně institucionálně zakotvených až po různé nové vlny „divoké“ religiozity, se kterými se i v rámci sociální práce můžeme setkat.

Následující kapitola bude věnována duchovním postojům klientů i sociálních pracovníků, vzájemné interakci a možným dilematům.

V první kapitole práce bylo pojednáno o sociální práci jako o vědě a umění a také o sociálních kompetencích, které mají asi dvoutřetinový podíl na profesním úspěchu. Mnozí zaměstnavatelé investují nemalé finanční částky do výcviku svých zaměstnanců v sociálních kompetencích. Na straně druhé jsou tu také spirituální kompetence, na které se klade velmi malý nebo téměř žádný akcent, jak ze strany sociálních profesionálů, tak ze strany různých vzdělavatelů.²¹³

Tématu spirituálních kompetencí se ve své práci věnovala A. Kubicová, která došla k teoretickým i empirickým zjištěním v této oblasti. Ve svém výzkumu vychází z důležitosti sociálních kompetencí, které souvisejí s emoční a sociální inteligencí a pro uplatnění v zaměstnání i v celkové životní spokojenosti jsou významnější, než vysoký inteligenční kvocient (IQ). Sociální kvocient (SQ) je měřitelnou kategorií sociální zralosti.²¹⁴

O spirituálních kompetencích toho bylo napsáno o poznání méně, přestože se od kompetentního sociálního pracovníka očekává, že se díky svým vědomostem, dovednostem a postojům bude orientovat v současném multikulturním prostředí a bude umět pracovat s odlišnostmi, které vyplývají z kulturního, etnického či náboženského

212 KODET, V. *Okultismus*. [on-line] Dostupné na WWW: <http://vojtechkodet.cz/temata/okultismus/okultismus-1.html>

213 Srov. KUBICOVÁ, A. *K problematice sociálních a spirituálních kompetencí sociálních profesí*. [on-line]. Dostupné na WWW: www.pulib.sk/kniznica/dokument/Matulayova2/...15pdf.

214 Srov. Tamtéž.

systemu. Postojová složka kompetencí pomáhá sociálním pracovníkům akceptovat klienty s velmi odlišnými zvyky a přesvědčením. A. Kubicová uvádí, že podmínkou této akceptace je znalost vlastních hodnot a kulturních kořenů.²¹⁵ Také J. Čierná a J. Mamula se shodují na důležitosti sebereflexe sociálních pracovníků v otázkách vlastních postojů k duchovním tématům a pojmům jako je víra, křesťanství, východní náboženství, karma, Bůh, Ježíš Kristus, církve, Bible, atd.²¹⁶

Kompetentní sociální pracovník by měl vycházet z vědomí určité svébytnosti v náboženské a kulturní oblasti. Takový profesionál je schopen citlivě vnímat a rozpoznávat situace, které určitým způsobem překračují úřední a standardní postupy a mnohem více v nich převládají vlivy náboženského, rasového, etnického či kulturního charakteru.²¹⁷

A. Kubicová pro vymezení obsahu spirituálních kompetencí odkazuje na klasifikaci „ASERVIC“ (Association for Spiritual, Ethical and Religious Values in Counselling)²¹⁸ Pro náboženské a spirituální hledisko by se dle této asociace měl sociální pracovník vyznačovat následujícími znalostmi a dovednostmi:

- ✦ kulturní a všeobecný rozhled - (např. rozlišení náboženství a spirituality)
- ✦ sebepoznání – sebeexplorace sociálního pracovníka, podporuje tak i limituje jeho schopnost porozumění a citlivost k odlišnému přesvědčení klienta
- ✦ spirituální vývoj – sociální pracovník využívá své znalosti v oblasti spirituálního vývoje a umí je aplikovat i k individuálnímu ontogenetickému vývoji klienta
- ✦ komunikace – dovednosti, kterými sociální pracovník disponuje a může díky nim reflektovat spirituální či religiozní téma během komunikace s klientem. Pokud taková potřeba nastane, může společně s klientem toto téma uchopit a pojmenovat v rámci intervence.
- ✦ hodnocení – sociální pracovník dokáže dle informací od klienta v náboženské a spirituální oblasti posoudit, jak důležitou roli hraje spiritualita či religiozita v jeho problému a zda ho tato oblast ohrožuje či podporuje jeho celkové well-being.

215 Srov. KUBICOVÁ, A. *K problematice sociálních a spirituálních kompetencí sociálních profesí*. [online]. Dostupné na WWW: www.pulib.sk/kniznica/dokument/Matulayova2/...15pdf.

216 Srov. ČIERNÁ, J., MAMULA, J. *Duchovní témata a krize*. In Vodáčková. *Krizová intervence*, Praha: Portál, 2002, s. 315.

217 Z uvedených informací vyplývá, že vztah mezi spirituálními a multikulturními kompetencemi je zásadní.

218 V překladu: „Asociace pro spirituální, etické a náboženské hodnoty v poradenství.“

- ▲ diagnostika a intervence – sociální profesionál umí modifikovat svoje metody tak, aby v nich byla obsažena spirituální či náboženská dimenze, umí tento rozměr aplikovat v práci s klientem, tak aby byl pro klienta přijatelný. Sociální pracovník podporuje inkluzi spirituální a náboženské perspektivy klienta.²¹⁹

3.4.1 Duchovní krize v sociální praxi (potíže se spiritualitou)

V předchozí podkapitole bylo pojednáno o spirituálních kompetencích sociálního pracovníka. Byl zdůrazněn aspekt vlastní sebereflexe pomáhajících (sociálních pracovníků) v duchovních otázkách. Dle Z. Vojtíška by kvalitní základní pomoc při potížích se spiritualitou měl umět poskytnout každý pracovník v pomáhající profesi.²²⁰ Dále jmenovaný autor rozděluje spirituální pomoc na konfesní (společně sdílená spiritualita) a nekonfesní (role vlastní spirituality pomáhajícího ustupuje do pozadí).

Typickým příkladem konfesní pomoci je křesťanské pastorační poradenství, které vychází z řady teoretických zdrojů a disponuje i institučními nástroji (např. internetové prezentace Víra.cz, Katolik.cz, Diakonie Českobratrské církve evangelické apod.).²²¹ Nekonfesní pomoc je potom tedy nábožensky nevyhraněný způsob pomoci. Může se jednat o celé sociální zařízení, které se např. hlásí k hodnotám křesťanství, ale pro pracovníky dané instituce není příslušnost k církvi podmínkou.²²²

Nekonfesní charakter institucí ovšem neznamená, že by pracovníci mohli být nábožensky neutrální. Dle P. Říčana práce s klientem chtě nechtě vyvolává většinou byť nepřímé a nenásilné vedení, do kterého se promítá celý způsob života pracovníka, včetně jeho duchovní dimenze. Nekonfesní charakter organizace (či pomoci pracovníka) tedy znamená, že jeho spiritualita má různé zdroje a měla by být reflektována či supervidována. Nereflektovaná spiritualita se může stát nebezpečím v momentě, kdy vyústí do spásitelského komplexu pracovníka. Sociální profesionál může svoji práci

219 Srov. Competencies for addressing spiritual and religious issues in counseling. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.aservic.org/resources/spiritual-competencies/>

220 Srov. VOJTÍŠEK, Z. a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 67.

221 Za konfesní pomoc může být označena i méně tradiční náboženská instituce, která využívá duchovní zdroje a vychází z přesvědčení těžko ohraničitelného hnutí New Age. Na internetových stránkách je možné nalézt mnoho odkazů na různé „duchovní poradenství“ „psychospirituální poradenství“ „transformační terapii“ apod. (Srov. VOJTÍŠEK, Z. a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*, s. 63)

222 Srov. VOJTÍŠEK, Z. a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 51.

začít vnímat jako „posvátné poslání“.²²³ Dalším nebezpečím nereflexivní spirituality může být neempatické chování vůči klientům, misijní působení, stereotypizace i nebezpečí poměrování klientovy spirituality optikou spirituality vlastní.²²⁴

3.4.2 Setkání s klientem s ohledem na spiritualitu

J. Čierná a J. Mamula, uvádějí čtyři modely, se kterými se můžeme v rámci spirituality v sociální praxi setkat. Tyto příklady vztahují k oblasti krizové intervence, ale je možné z nich vyvodit obecné modely pro podobu setkání sociálního pracovníka a klienta s ohledem na spiritualitu.

- nevěřící klient a nevěřící pracovník

Tato situace se zdá jako velmi názorná, vzhledem k všeobecně rozšířené informaci, že naše společnost je převážně ateistická. Z předchozí kapitoly práce však vyplývá, že spíše než ateistická, je naše společnost nedůvěřivá k institucionálně pojaté religiozitě. V sociální praxi se můžeme setkat s klienty, kteří začínají hledat duchovní rozměr své existence, někdy se tak může stát po ztrátě blízkého člověka.²²⁵ Pokud je tomuto uvažování otevřen i pracovník, tak se mohou v této oblasti setkat. Úskalím může být případ, kdy klient touží po hledání duchovního přesahu, chce tyto zkušenosti sdílet a nevěřící pracovník se může ocitnout v nepříjemné pozici, kdy nemusí klientově potřebě rozumět. V těchto případech je dobré klienta zrcadlit, provázet, při hledání alternativ nasměrovat klienta do křesťanského prostředí.²²⁶

223 Srov. VOJTÍŠEK, Z. a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 55-56.

224 Srov. Tamtéž, s. 68.

225 *Dle mých zkušeností se sociální pracovník (věřící i nevěřící) v Ústavu pro osoby se mentálním postižením (kde jsem pracovala) s duchovním rozměrem klientů (nebo jejich rodin) setká, minimálně při úmrtí klienta. Při rozhovoru s pozůstalým i rodinou, či ostatními klienty téměř vždy dojde na duchovní rozměr člověka a na vyjádření naděje, že smrtí vše nekončí. Sociální pracovník by měl být schopen adekvátním způsobem zprostředkovat sdílení zkušenosti duchovního přesahu.*

226 Srov. ČIERNÁ, J., MAMULA, J. Duchovní témata a krize. In Vodáčková. *Krizová intervence*, Praha: Portál, 2002, s. 319.

- věřící klient a nevěřící pracovník²²⁷

Tento model nemusí automaticky znamenat, že se bude věřící klient chtít o své víře mluvit. Víra je pro mnoho lidí velmi intimní záležitostí, ale v zásadních situacích se k Bohu vztahují, čemuž nemusí nevěřící pracovník porozumět. Na druhou stranu mohou věřící klienti trpět předsudky vůči nekřesťanskému prostředí a mohou mít pocit, že se budou s nevěřícím pracovníkem v zásadních otázkách míjet. Nevěřící pracovník však může být věřícímu klientovi nápomocen v mnoha směrech, např. poskytnutí pohledu z odstupu, vyslechnutí a vyjádření pochopení, nabídnutí naděje mimo spirituální oblast, podání kvalifikované informace, doporučením kontaktu v křesťanském prostředí (má-li klient zájem).²²⁸

- nevěřící klient a věřící pracovník

Z takto nastíněné situace lze předpokládat, že pokud se klient obrátí na pracovníka s nevyjasněnými duchovními otázkami, zaujme pracovník velmi vstřícný postoj. Problematickou se může stát přílišná horlivost sociálního pracovníka, která může hraničit až s manipulací. Pracovník by si měl v tomto směru držet své profesionální role, zachovávat neutralitu a nezpronevřit se tak zásadám etického kodexu o neuspokojování vlastních náboženských potřeb. Velmi závažnou zkouškou pro sociálního pracovníka je v tomto směru situace, která přivádí pracovníka do konfliktu svědomí, pokud si chce zachovat neutrální postoj. Ve své praxi se musí zabývat zásadními otázkami života, smrti, sexuality a její praxe, interrupcí, rozvodu, násilí atd. Pracovník čerpá ze zvnitřněných morálních principů (které mohou vycházet z církevních dogmat) a ta se dostávají do konfliktů. Do podobných situací se mohou dostat i nevěřící pracovníci, kteří nesdílejí mnohé liberální postoje dnešní doby.²²⁹

227Situaci, kdy dojde k interakci mezi věřícím klientem a nevěřícím pracovníkem je, dle mého názoru, možné vztáhnout na klienty a jejich klíčové pracovníky. Vycházím ze svých znalostí práce s klienty s mentálním postižením, u kterých se často nedostává naplnění jejich duchovních potřeb. Duchovní dimenze klientů často zůstává na okraji zájmu pracovníků. Mnozí z nich si, dle mého názoru, ani neuvědomují, že lidé s mentálním postižením mohou mít své duchovní potřeby.

228Srov. ČIERNA, J., MAMULA, J. Duchovní témata a krize. In Vodáčková. Krizová intervence, Praha: Portál, 2002, s. 320.

229Srov. Tamtéž. 320-321.

V zařízení, kde jsem pracovala, až do osmdesátých let pečovaly o klienty řádové sestry. Mnozí z klientů tak prošly náboženskou výchovou a někteří po revoluci i svátostí svatého přijímání. V posledních letech však asi pouze tři pracovnice (ze sta) podporovaly klienty v jejich víře, doprovázely je na mše, zpívaly s nimi písně chval apod. Když jsme se postupem času snažili navázat na náboženskou tradici, která byla pro klienty přirozená, oslovili jsme místního faráře a zavedli jsme teologické hodiny. Zásadně jsme odmítli jakoukoliv formu nátlaku na klienty, aby se těchto setkávání

- věřící klient a věřící pracovník

Na první pohled se může zdát tato situace jako nejsnadněji pojímatelná. Na straně druhé je nutno dodat, že je na každém pracovníkovi, zda klientovi svůj světonázor sdělí, ve většině případů klient o víře pracovníka neví. Při řešení duchovní krize klienta může být tato situace výhodou, pracovník může problému klienta porozumět s větším vhladem.²³⁰

3.4.3 Etická dilemata v kontextu spirituality a sociální práce

Zmínka o dilematech v sociální práci se objevila již v úvodní první kapitole diplomové práce. Na tomto místě budou popsána dvě dilemata ve spirituálním kontextu, se kterými se sociální pracovník může při výkonu své praxe setkat.

Dilema je možné chápat jako volbu mezi dvěma nebo více nechtěnými možnostmi. Ani jedno z řešení nemusí být ideální nebo morálně správné. Sociální pracovník stojí před rozhodnutím, které ho může přivést do dilematických situací. Etických dilemat existuje celá škála. Jejich prapříčinou může být neslučitelnost různorodých povinností pracovníka vůči klientům, zaměstnancům, kolegům, profesi a celé společnosti. Dilemata se mohou objevit i v situacích, kdy dochází ke konfliktu zájmů.²³¹ K dilematům neexistuje žádný přesný návod, jediný klíč k jejich řešení leží v osobě sociálního pracovníka.²³²

Dle A. Mátela existuje mnoho oblastí sociální práce, kde se dilema může objevit např. rozdělování omezených zdrojů (sociální pracovníci na oddělení posudkové činnosti Úřadu práce aj.), sociální zabezpečení minority, či jednotlivce, ve vztahu k majoritě (tzv. „pozitivní diskriminace), rozdílné hodnoty a zájmy různých skupin

pravidelně účastnili, patrně i díky tomuto předpokladu tyto hodiny nadále poměrně hojně navštěvují.

230 Srov. ČIERNA, J., MAMULA, J. *Duchovní témata a krize*. In Vodáčková. *Krizová intervence*, Praha: Portál, 2002, s. 324

Ze své praxe sociální pracovnice mohou potvrdit, že jsem se v rozhovorech s klienty mnohokrát dotkla duchovního rozměru. Díky mému přesvědčení pro mě bylo snazší rozpoznat nebezpečí a vlivy nových okultních vln v situacích, kdy se mně klienti svěřili, že pro řešení svých problémů vyhledali pomoc kartářky, volali různým věštcům či se nechali „dobít“ pomocí „reiki energie“.

231 Mezi sociálním pracovníkem a klienty; mezi jednotlivými klienty; mezi skupinami klientů; mezi skupinou klientů a zbytkem populace; mezi systémem, resp. institucí nebo zaměstnavatelem a sociálními pracovníky (Srov. MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 111)

232 Srov. MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 109-113.

obyvatel v rámci komunity, atd.²³³

V souvislosti s tématem práce je pro tyto účely významná především oblast střetu osobních hodnot s hodnotami organizace nebo profese. A. Mátel uvádí příklad sociální pracovnice s křesťanskými hodnotami pracující v krizovém centru, jehož vedení zastává radikální feministické přístupy.²³⁴

V kontextu této diplomové práce by se např. jednalo o dilema sociální pracovnice s křesťanskými hodnotami pracující v zařízení, které se orientuje (toleruje) prvky novodobého okultismu ve své praxi. Nebo ve vztahu ke klientům by se mohlo jednat o dilema sociální pracovnice s křesťanskými hodnotami a klient, který se jí svěří, že příležitostně vyhledává pomoc u astrologů, věštců, reiki mistrů apod.

A. Mátel nastiňuje systematický přístup, který vytvořil americký profesor sociální práce a specialista na etiku Frederic G. Reamer.²³⁵

Dle systematického postupu F. Reamera bude řešeno výše uvedené dilema, které vychází z problematiky, která je náplní této práce.

1. Identifikace etického problému, resp. dilematu, včetně hodnot a povinností sociální práce, které se ocitli v konfliktu.

Na jedné straně se jedná o osobní hodnoty pracovníka, jeho morální přesvědčení, vycházející z křesťanství, které je v naprostém rozporu s okultními praktikami a jejich zaváděním do sociální praxe. Tendencí sociálního pracovníka je jednat podle svého nejlepšího svědomí, kdy vychází z vlastního přesvědčení, že klientům mohou uvedené praktiky uškodit. Na straně druhé jsou zájmy a záměry organizace, která chce uplatňovat „nové trendy“, o kterých jsou někteří kolegové přesvědčeni, že mohou být klientům výhradně ku prospěchu.

V případě druhého dilematu by se jednalo o osobní přesvědčení pracovníka a klientovo právo na sebeurčení.

2. Identifikace jednotlivců, skupin nebo organizací, kterých se bude etické rozhodnutí pravděpodobně dotýkat.

233 Srov. MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 109-113.

234 Srov. Tamtéž, s. 111.

235 Srov. MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 111.

V prvním dilematu půjde o sociální pracovníci, zaměstnance zařízení, klienty.

V druhém případě budou zainteresovanými osobami především sociální pracovníci a dotyčný klient.

3. Předběžně identifikovat všechny realizované směry konání a následky všech účastníků, včetně potencionálních přínosů a rizik pro každého z nich.

V prvním dilematu:

Pokud pracovní akceptuje nastalý trend ve své praxi: pozitiva – jednotný směr celého zařízení, soulad s kolegy chuť pracovníku hledat různé nové cesty pomoci klientům (které nemusí souviset s novou religiozitou), spolupráce s pestrou škálou odborníků, profesionální odstup.

negativa: konflikty se svědomím křesťanských pracovníků, nespokojenost, ztráta smyslu, syndrom vyhoření

V druhém případě:

Pokud pracovník respektuje chování klienta: pozitiva – respekt sebeurčení, důvěra k pracovníkovi

negativa: konflikt se svědomím, ohrožení klienta, nespokojenost

Pracovník sdělí klientovi své stanovisko

pozitiva: pracovník jedná v souladu se svým svědomím,

negativa: porušení klientova práva na sebeurčení, může dojít ke ztrátě důvěry, pracovník si nemusí udržet neutrální postoj, může mít tendence k manipulaci

4. Důkladné prozkoumání důvodů výhod a nevýhod každé z variant řešení s ohledem na:

a) Etický kodex *Mezinárodně byly přijaty principy etiky sociální práce, ve kterých se zdůrazňuje, že sociální pracovníci podporují a chrání duchovní integritu každého člověka (čl. 4.1). V prvním i druhém případě se jedná o ochranu duchovního rozměru klientů od různých okultních směrů. v Etickém kodexu se také uvádí (čl. 5.8), že jsou sociální pracovníci zodpovědní za své jednání vzhledem k lidem, se kterými pracují, ke kolegům, zaměstnancům atd. Na straně druhé se v Etickém kodexu hovoří (čl. 4.1.1), že má klient právo na sebeurčení, sociální pracovník musí podporovat lidi v jejich vlastním výběru a rozhodnutích.*

a platnou legislativu

b) Etické teorie a směrnice

Dle Mátela by zastánci empirismu v uvedeném případě ptali, jaké všeobecné pravidlo je možné odvodit z této zkušenosti? Utilitaristé by hledali, která z možností přinese větší dobro nebo prospěje většímu množství lidí? Opakovaně by přehodnocovali pozitiva i negativa jednotlivých řešení. Pragmatici by se zaměřili na praktické důsledky. Zastánce stoické filosofie a Kantova deontologismu by zajímal především úmysl sociální pracovnice a hledali by imperativ povinnosti²³⁶ (V uvedených případech by se jednalo o povinnost respektovat klientovo právo na sebeurčení, povinnost ochrany duchovní integrity klienta aj). Filozof jazyka by se zamýšlel nad některými pro případ důležitými pojmy jako je význam slova²³⁷ „sebeurčení“, nebo „duchovní integrita“. Zastánci komunikativní etiky by z případu udělali diskurs. Společně s klientem či kolegy z organizace by hledali argumenty pro konečný konsenzus.²³⁸

c) Praktické teorie a principy sociální práce

V případě sociální pracovnice s křesťanskými hodnotami, v zařízení, které toleruje prvky okultismu ve své každodenní praxi, jsou možnými důsledky: pracovnice jedná v rozporu se svým svědomím, může zažívat pocit viny, nechť k další práci v zařízení, která může časem vyústit ke ztrátě smyslu, syndromu vyhoření, v krajním případě až k odchodu pracovnice ze zařízení.

Praktickým důsledkem respektování klientova práva na sebeurčení: klient bude dále pokračovat ve vyhledávání pomoci v životních situacích u různých alternativních směrů, což může ohrozit jeho duševní i duchovní integritu.

d) Osobní hodnoty (včetně náboženství, kultury, etických hodnot a politických idejí), zvláště ty, které se dostávají do rozporu.

V prvním i druhém dilematu je možné se ptát po křesťanských kořenech zařízení²³⁹ kolegů, klientů, či klienta, který se zapletl s novou vlnou religiozity. Touto cestou se

236 MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 115.

237 Tamtéž, s. 115.

238 Srov. Tamtéž, s. 115.

239 Mnohé ze zařízení pro osoby se zdravotním či mentálním postižením v minulosti spravovaly řádové sestry, které zasadily do života klientů i do chodu celého zařízení křesťanskou víru.

pokusit navázat na křesťanskou tradici, která kdysi mohla být vytvořena.

5. Konzultování s kolegy a příslušnými odborníky (zaměstnanci organizace, supervizoři, právní zástupci a odborníci na etiku). Dle A. Mátela je konzultace s kolegy v rámci dilemat přímo žádoucí. Člověk tak může proniknout do podstaty věcí, souvislostí, které dříve neviděl.

V rámci předložených dilemat by se mohl tým odborníků, složený z ostatních zaměstnanců, supervizora, psychologa²⁴⁰, rozšířit ještě o katolického kněze či řeholní sestru.

Dle A. Mátela se v rámci systematického procesu přípravy na vykonání rozhodnutí již před samotným rozhodnutím ukazuje, který směr přinese méně zla. Podstatou etických dilemat je ovšem skutečnost, že pracovníkovi nenabízejí stoprocentní jistotu v rozhodnutí. Konečné rozhodnutí je však nezbytné.

V prvním dilematu se může pracovník pokusit posílit v zařízení také křesťanský aspekt. Stejně jako jsou podporovány ostatní prvky nové religiozity, může být např. zprostředkován kontakt s katolickým knězem nebo umožnit klientům docházet ke svátosti smíření, na mše apod. (vše na principu dobrovolnosti, pracovníkova horlivost nesmí hraničit s manipulací).

V druhém dilematu se rozhodnutí jeví obdobné, pracovník může klienta upozornit na určitá nebezpečí, vyplývající z hledání duchovní pomoci u různých „alternativních zdrojů“, může mu nabídnout kontakt na křesťanské prostředí, ale musí respektovat jeho právo na sebeurčení. Sociální pracovník nesmí klientovi odepírat jeho vlastní odpovědnost, přestože může být v rozporu s vnitřním přesvědčením pracovníka.

7. Monitorování, zhodnocení a zdokumentování rozhodnutí.

A. Mátel upozorňuje, že etické rozhodnutí není konečný proces, protože se sociální pracovník musí ještě připravit na důsledky svých rozhodnutí a umět je zdůvodnit před klienty, zaměstnanci, vedením organizací, či náležitými úřady. Důkladná evidence je nutná z důvodu eventuálních stížností apod.²⁴¹

²⁴⁰Dle mé zkušenosti je u klientů s mentálním postižením, kteří mají např. přidruženou psychiatrickou diagnózu, názor psychologa či psychiatra na schopnost klienta „zpracovat duchovní otázky“, nezbytný.

²⁴¹Srov. MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 116.

3.5 Shrnutí

- Znakem postmoderního člověka je individualizace a subjektivizace náboženského citění.
- České prostředí není výrazněji ateističtější než jiné evropské země, pouze míra nedůvěry v náboženské instituce je v České republice významnější.
- Krize západní kultury a potřeba reflexe postmodernistického zklamání stálo u vzniku New Age, které je těžko definovatelné a přineslo s sebou celou škálu novodobých jevů (sektářství, okultismus, léčitele, astrology, vykladače tarotu, směsice inkarnačního učení apod.).
- Existují oblasti, které mohou být pro člověka v rámci nové religiozity, ohrožující: finanční oblast, vystupňovaný fundamentalismus, nedostatek informací, narušená duševní rovnováha, potírání důstojnosti člověka aj.
- Dle křesťanského učení jsou veškeré formy okultismu „ohavností před Bohem“.
- Kompetentní sociální pracovník musí být díky svým dovednostem, vědomostem a postojům orientován v současném multikulturním prostředí a musí umět pracovat s odlišnostmi, kulturního, etnického a náboženského rázu.
- Nereflektovaná spiritualita může vyústit až do spasilského komplexu pracovníka.
- Existují čtyři základní podoby setkání pracovníka s klientem s ohledem na spiritualitu.
- Etickým dilematem sociálního pracovníka v rámci oblasti spirituality může být oblast střetu osobních hodnot (např. křesťanských) s hodnotami organizace.

4 VZTAH TEOLOGIE a SOCIÁLNÍ PRÁCE

Třetí kapitola diplomové práce byla věnována praktikám novodobého okultismu a jeho rizicích, se kterými se sociální pracovník ve své praxi může setkat. Náplní předchozí kapitoly byla také reflexe postojů katolické církve k této „vlně divoké religiozity“. Dále se tato kapitola věnovala tezi o možných „spirituálních kompetencích“ sociálního pracovníka. V tomto kontextu také rozvíjela úvahu o podobách setkání sociálního pracovníka a klienta s ohledem na spiritualitu.

Na duchovní dimenzi se zaměřila i podkapitola, která dle systematického postupu Frederica G. Reamera uchopila a rozpracovala etická dilemata, která mohou z úzce definovaného profesního vztahu pracovníka a klienta, v rámci střetu osobních hodnot, vyvstat.

Třetí kapitola byla glosována postřehy ze sociální praxe pracovníka katolického vyznání. Sociální pracovník, který usiluje o celkové dobro klienta, o jeho smysluplné naplnění, často naráží na strukturálně, prakticky, či časově vymezený popis své práce. Tendencí sociálního pracovníka katolického vyznání může být komplexně lidsky i duchovně bohatší přístup ke klientům. V kontextu katolické víry lze s určitou opatrností spojit snahu o duchovní blaho klienta²⁴² s širším pojetím pastorace.²⁴³

Tři předešlé kapitoly práce budou doplněny o čtvrtou, závěrečnou stať, která bude pojednávat o možném pastoračním rozměru v sociální praxi. Čtvrtá kapitola se zaměří na východiska teologie a sociální práce, pohovoří o pastoraci jako nástroji realizace církevního poslání a poukáže na uplatnění pastorace v sociální práci.

242 Vycházející z celostně zaměřené podpory klienta (bio-, psycho-, socio-, duchovních-potřeb).

243 BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*. In *Sociální práce*: 4/2008, s. 50.

4.1 Společná východiska teologie a sociální práce

„*Ke zralému lidství patří umění naslouchat volání slabých.*“ (Vojtěch Kodet)

O křesťanském pojetí bliženecké lásky, o solidaritě s potřebnými, o aktivitách církve a jeho charitativním působení, pojednávají již předchozí kapitoly práce. Za připomenutí stojí skutečnost, že charitativní činnost (dnes sociální práci) v evropském prostředí vykonávala dlouhá staletí především církev. Jednalo se o významné aktivity jednotlivců, např. sv. Anežka Přemyslovna, sv. Zdislava, ale i špitální bratrstva, samostatné řehole, které na tomto poli vykonávali praktické skutky lásky k potřebným.²⁴⁴

Postupem času přibývalo nároků na odbornost (profesionalitu) a docházelo k větší specializaci, vznikaly tak instituce zaměřené na různé typy pomoci, či skupinu potřebných. V Evropě se stává péče o potřebné natolik samozřejmou, že se tohoto úkolu postupně ujímá také stát. Organizovaná činnost moderního státu na sociálním poli je pro evropské prostředí naprosto zásadní. V zemích, ve kterých nedošlo k násilnému přerušení vývoje (např. komunistickou ideologií) nebyla sociální práce nikdy pouze úkolem státu, církev byla součástí celého jejího projektu.²⁴⁵

V českém prostředí bohužel k diskontinuitě vývoje státní a církevní spolupráce došlo. Zmíněný komunistický režim ukončil provoz institucí, které spadaly pod celek aktivit Charity katolické církve.²⁴⁶ Stát tak převzal veškerou sociální péči pod svoji kompetenci, kde ideály nezištné pomoci, lásky, či dobrotivosti v náboženském duchu, byly zcela potlačeny. Socialistický režim měl na sociální praxi fatální dopad, s jejichž důsledky se sociální instituce i samotní pracovníci vyrovnávají dodnes. Jedním z negativních aspektů byl ekonomicky extrémně náročný postoj státu k sociální politice, druhým významnějším aspektem byla naprostá institucionalizace pomoci potřebným. Tento trend nedával prostor dobrovolným aktivitám či nábožensky, humánně

244 Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v sociální práci*. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/pastsoc.html>

245 Srov. Tamtéž.

246V provozu mohly nadále zůstat pouze církevní domovy duchodců pro řeholnice a kněze, ovšem nesvobodně a pod státním dohledem. (Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v sociální práci*).

motivovaným postojům.²⁴⁷

Je těžko uvěřitelné, že s následky tzv. „institucionalizace“ se sociální praxe potýká i více než dvacet let po pádu komunistického režimu. Do roku 1989 např. osoby se zdravotním postižením žily v ústavech²⁴⁸ s pevně daným denním řádem, jen málokdo si uměl představit, že by tito lidé mohli žít jinak.²⁴⁹ Dalším z negativních přínosů sociální práce (praxe) pod hávem socialistického režimu byla ztráta solidarity a sounáležitosti mezi lidmi, vznik neosobních institucí, jejichž fungování je vynutitelné právem a celkový pocit občanů, že se „stát“ musí postarat. Naštěstí se však ukázalo, již za komunistické nadvlády, že citlivost lidí a křesťanů zvláště, není možné násilně eliminovat.²⁵⁰

Mezi vady, které komunistický režim na poli sociální práce napáchal, je možné také zařadit pomíjení, či odstranění duchovního rozměru v sociální a medicínské péči. Převládá mylné přesvědčení, že např. medicína jako věda vyřeší svým materiálním zajištěním komplexní problematiku člověka strádajícího, či člověka se zdravotním postižením.²⁵¹ V současné době se však tento „trend“ obrací ku prospěchu komplexního pohledu na člověka, požadavek duchovní péče o trpící lidi začíná být také v českém prostředí nezpochybnitelným požadavkem.²⁵²

Problematikou sociální péče se stává finanční oblast, která je v institucích náležejících církvi, patrná. Sociální práce v zařízeních jako je Katolická charita, Diakonie Českobratrské církve evangelické, sdružení Adra atd. je závislá jednak na

247Srov. OPATRŇY, A. *Pastorační péče v sociální práci*. [on-line]Dostupné na WWW: <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/pastsoc.html>

248*Ve své praxi sociální pracovnice v ústavním zařízení jsem se mnohokrát setkala s výpovědí matek našich klientů, které se shodovaly ve zkušenosti, kdy se setkávaly již v porodnicích (v době komunistického režimu) s názorem, že dítě s postižením patří do ústavu. Nebyla jim nabídnuta žádná podpora ani pochopení pro ponechání si dítěte v domácí péči.*

249Srov. *Deinstitucionalizace sociálních služeb pro zdravotně postižené musí pokračovat, shodují se odborníci*[on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/deinstitucionalizace-socialnich-sluzeb-pro-zdravotne-postizene-musi-pokracovat-shoduji-se-odbornici-010918>

V současné době se problematikou „institucionalizace“ zabývá např. projekt „Transformace pobytových sociálních služeb pro zdravotně postižené“. Tento pilotní projekt je založen na „deinstitucionalizaci“ pobytových služeb a do roku 2015 má 800 lidí (klientů sociálních služeb čtyřiceti zařízení, zahrnutých do projektu) přejít z ústavů do svých malých domácností. Cílem celého projektu je zkvalitnění života uživatelů sociálních služeb. (Srov. Podpora transformace sociálních služeb. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7058>).

250Srov. OPATRŇY, A. *Pastorační péče v sociální práci*. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/pastsoc.html>

251 Srov. Tamtéž.

252 Srov. Tamtéž

sbírkách od drobných dárců a také na vynalézavé manažerské činnosti.²⁵³

4.2 Pastorage jako nástroj realizace církevního poslání

Slovo „pastorage“ (z lat. „pastor“ – pastýř) slouží k označení činností, díky nimž církve navenek i dovnitř realizuje svoje poslání. Postava pastýře měla archetypální význam, pastýř zajišťoval chovem dobytka obživu pro obyvatelstvo. V oblasti původu Starého zákona (dnešní Izrael) bylo zaměstnání pastýře náročným, odpovědným a nebezpečným zaměstnáním. Také Bůh Starého zákona bývá v Bibli označován jako pastýř. Ježíš Kristus v Novém zákoně sám sebe označuje jako „dobrého pastýře“, který položí svůj život „za své ovce“.²⁵⁴ „Pastýř“ sleduje dobro svých ovcí, ale zároveň jim ponechává volnost.²⁵⁵ Také pro přední představitele křesťanského společenství se užívá titulu „pastýř“.²⁵⁶

Do 18. století se pojmem pastorage označovala činnost lidí, kteří byli zodpovědní za fungování křesťanského společenství. Za posledních dvě stě let však pastorage nabyla na významu a stala se samostatným teologickým oborem (pastorální teologie). Realizace církevního poslání začala být reflektována také v aktivitách jednotlivých křesťanů či společenství a označována jako „pastorační jednání“.²⁵⁷

V rámci Evropy a Spojených států amerických je možné vnímat rozdíly v pojetí pastorální teologie. Pro evropské prostředí je subjektem pastorální teologie křesťanské společenství (zastoupené jednotlivci, či společenstvím). V anglosaských zemích je akcent kladen především na postavu pastoračního pracovníka. Tento profesionál pomáhá lidem (klientům), zvládá náročné životné situace, uplatňuje se především ve zdravotnické, vězeňské, vychovatelské či sociální oblasti.²⁵⁸

253 Srov. OPATRŇY, A. *Pastorační péče v sociální práci*. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/pastsoc.html>

254 Srov. KŘIŠŤAN, A. *Praktická teologie, pastorage a sociální práce – mezioborové souvislosti*. [on-line]. Dostupné na WWW: www.tf.jcu.cz/getfile/5ce7968f675df36f

255 Srov. BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*. In *Sociální práce*: 4/2008, s. 50.

256 Srov. KŘIŠŤAN, A. *Praktická teologie, pastorage a sociální práce – mezioborové souvislosti*. [on-line]. Dostupné na WWW: www.tf.jcu.cz/getfile/5ce7968f675df36f

257 Srov. Tamtéž.

258 Srov. Tamtéž.

Z výše uvedeného dvojího pojetí pastorační práce je možné rozlišit:

Evropské pojetí:

- a) úzce pojatá pastorační práce – úsilí církve zaměřené především na duchovní dimenzi člověka
- b) široce pojatá pastorační práce – úsilí církve směřující k plnému rozvinutí člověka ve všech jeho dimenzích

Anglosaské pojetí („pastoral care“):

- a) péče církve zaměřená na členy církevního společenství (od návštěv farníků až po formální poradenství - „formal counseling“)
- b) péče pomáhajících profesí o osobnostní a sociální blaho člověka (od výchovy ke zdravému životnímu stylu, sociální a etické výchovy, až po zvládání náročných životních situací), tato péče je součástí edukace.²⁵⁹

Souvislosti pastorační teologie a sociální práce lze spatřovat v jejím širším pojetí, kdy lze pastorační práci vnímat jako reflektovanou snahu o zprostředkování celkové podpory klienta směrem ke zkvalitnění jeho života.²⁶⁰ V kontextu pomáhajících profesí lze pod pastorační práci zahrnout veškerou činnost pracovníka, která vychází z evangelia a křesťanského pojetí života.²⁶¹

4.3 Uplatnění pastorační teologie v sociální práci

V předchozí podkapitole bylo uvedeno, že „pastorační rozměr“ v sociální práci souvisí především s jeho širším pojetím. Takto pojatá pastorační práce vychází z evropských kulturně-hodnotových kořenů, může být blízká snad i humanistickému ateismu, či hodnotám obecného konsensu jiných náboženství. „Pastoračním rozměrem“ je v tomto kontextu aspekt pomáhajícího profesního vztahu, který usiluje o dosažení životního a osobního

259 KŘIŠŤAN, A. *Praktická teologie, pastorační práce a sociální práce – mezioborové souvislosti*. [on-line]. Dostupné na WWW: www.tf.jcu.cz/getfile/5ce7968f675df36f

260 Srov. BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*. In *Sociální práce*: 4/2008, s. 50.

261 Srov. KŘIŠŤAN, A. *Praktická teologie, pastorační práce a sociální práce – mezioborové souvislosti*. [on-line]. Dostupné na WWW: www.tf.jcu.cz/getfile/5ce7968f675df36f.

rozvoje klienta, o zkvalitnění jeho života. Není však možné zaměřovat sociální práci s pastoračním rozměrem za pastorační.²⁶²

A. Kříšťan hovoří v souvislosti se vztahem mezi praktickou teologií a sociální prací o třech modelech:

1. sociální práce chápaná jako prostředek pastorační

Sociální práce se v tomto pojetí může stát prostředkem diakonické pastorační práce pro křesťansky angažovaného profesionála. A. Kříšťan uvádí, že důsledně žité křesťanství vede člověka k zájmu o druhé. Jedním ze základních prvků křesťanského společenství je služba druhému – diakonia. Někteří křesťané, motivováni touhou po kompetentní pomoci, mohou dojít až k odborné sociální práci.²⁶³

2. pastorační teologie chápaná jako prostředek sociální práce

Druhý model vychází z jedné z definic sociální práce (viz kapitola 1.1), která klade důraz na sociální fungování klienta. Od sociálního pracovníka se očekává, že bude schopen vyhodnotit situaci klienta z hlediska jeho dysfunkce, jeho sociálního fungování a dopomůže klientovi jako koordinátor celé škály služeb k jeho sociálnímu fungování.²⁶⁴ K dosažení cílů sociální práce v tomto modelu je v některých případech vhodné začlenění služeb pastoračních pracovníků, farářů, duchovních.

3. pastorační teologie a sociální práce jako disciplíny pomáhající si vzájemně naplňovat své cíle²⁶⁵

Třetí model poukazuje na rozvoj člověka v jednotlivé dimenzi, v případě sociální práce se jedná o rozvoj v sociální dimenzi a v případě teologie na spirituální dimenzi. Člověk je však bytostí integrální a obě disciplíny jsou propojeny přes jednotu lidství. Propojenost a souvislosti jsou vnímány, ale nejsou „zapojeny“ do svých záměrů, na rozdíl od předešlých modelů. Příkladem tak může být situace, kdy pastorační práce dopomohla člověku k jeho sociálnímu fungování nebo na druhé straně klient, který díky

262 Srov. BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*. In Sociální práce: 4/2008, s. 50-51.

263 Srov. BAJER, P. *Žité křesťanství znamená konkrétní starost o druhého, propojení praktické teologie a sociální práce*. In Sociální práce. 4/2008, s. 48

264 Mezi komplex služeb, z nichž sociální práce čerpá, mohou patřit: psychologové, terapeuti, lékaři, psychiatři, právníci, pedagogové, vychovatelé, poradci, ošetřovatelé, pečovatelé, osobní asistenti, pastorační pracovníci, faráři, policisté atd.

265 Srov. BAJER, P. *Žité křesťanství znamená konkrétní starost o druhého, propojení praktické teologie a sociální práce*. In Sociální práce: 4/2008, s. 48

intervenci sociální práce (pracovníka) rozvinul svoji spirituální dimenzi.²⁶⁶

O. Fischer vidí v pastoračním rozměru sociální práce moudrou, zdravě hodnotově ukotvenou a dlouhodobou snahu o citlivou pomoc konkrétnímu člověku. Lidsky a duchovně bohatší přístup ve vztahu ke klientům nabízí zmíněný pastorační rozměr. Pastorační pohled může pomoci sociálním profesionálům lépe reflektovat svoji práci, zkvalitnit ji, účinně se vyrovnat s „jinakostí“ klientů²⁶⁷ a snáze předcházet vzniku etických problémů.²⁶⁸

4.4 Shrnutí

- ✧ Sociální práce (tak jak ji chápeme dnes) byla v Evropě po dlouhou dobu doménou církve.
- ✧ Nástup komunismu násilně rušil organizace provozované Charitou, stát vykonával veškerou sociální péči. S následky socialistické éry na poli sociální práce se sociální profesionálové vyrovnávají dodnes (institucionalizace klientů, eliminace duchovního rozměru v sociální práci).
- ✧ Pastoraci lze chápat jako reflektovanou snahu o zprostředkování celkové podpory klienta směrem ke zkvalitnění jeho života. Východiskem a motivací pastorační práce je evangelium a křesťanské pojetí života.
- ✧ V rámci vztahu pastorální teologie a sociální práce lze poukázat na tři roviny. Jako na motivaci člověka k odborné sociální práci. Druhá poukazuje na sociální fungování klienta, pastorační se stává prostředkem sociální práce. A v posledním modelu je na pastoraci i sociální práci pohlíženo jako na jednu z disciplín sloužící člověku v jeho celistvosti.
- ✧ Pastorační pohled může pomoci sociálním pracovníkům ve zkvalitnění práce

266 Srov. BAJER, P. *Žité křesťanství znamená konkrétní starost o druhého, propojení praktické teologie a sociální práce*. In Sociální práce: 4/2008, s. 48.

267 Dle O. Fischera se může jednat o klienta, který odmítá bezpečí „stáda“ a nejlepší pomocí a vydává se vlastní cestou. (Srov. BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*, s. 51).

268 Srov. BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*. In Sociální práce: 4/2008, s. 50.

a v předcházení vzniku etických problémů.

Závěr

Cílem předložené diplomové práce byla reflexe rizik spojených s novodobým okultismem, s jehož prvky se může setkat sociální pracovník ve své praxi. Dále se práce zabývala reflexí dilemat, která mohou v souvislosti se spirituální dimenzí člověka, v sociální práci nastat.

Pro postmodernu, ve které je soudobá sociální práce vykonávána, je typický hodnotový relativismus a pluralita názorů. Současným znakem západní euroamerické společnosti je absence radosti ze života, ztráta smyslu, individualizace a subjektivizace náboženského cítění. V postmoderní společnosti ubývá lidí ukotvených v jedné duchovní tradici, nechávají se inspirovat mnohými jinými zdroji.

Ukazuje se, že každý člověk je na některé z rovin spirituální bytostí. Spiritualita je nezbytnou složkou lidské psychiky. Překvapivá může být v tomto směru skutečnost, že ani Česká republika není výrazně ateističtější než jiné evropské země. Významnější je pouze nedůvěra české společnosti v náboženské instituce.

Lidé (klienti sociálních služeb) tak mohou hledat různé alternativy institucionalizovanému náboženství. Nebývalým způsobem tak roste role spirituality. Hovoří se o tzv. „vlně divoké religiozity“, která je spojená především s hnutím „New Age“ (těžko identifikovatelného hnutí vycházejícího z tradičních náboženství, psychologie, ezoteriky atd.). Jedná se zejména o „New Age“, které s sebou přineslo fenomén „léčitelství“, okultismu, energie „reiki“ apod.

Z pohledu katolického učení jsou veškeré formy okultismu „ohavností před Bohem“. Mezi rizika, spojená s jejich praktikováním, může patřit finanční oblast, vystupňovaný fundamentalismus, nedostatek informací (či neúplné informace např. o pozadí „energií lásky – reiki“), narušená duševní (duchovní) rovnováha člověka, potírání lidské důstojnosti.

Sociální pracovník se může ve své praxi setkávat s klienty zapletenými s různými praktikami okultismu. Nebo tyto vlivy může reflektovat v zařízení, které je vůči těmto praktikám nevyhraněno nebo přímo otevřeno. U sociálního pracovníka (s křesťanskými hodnotami) tak dochází ke střetu osobních hodnot s postojem zařízení, či jednotlivého

klienta. V diplomové práci jsou tato dilemata reflektována a je zde nastíněn možný postup jejich řešení.

Předložená diplomová práce vychází z předpokladu sociální práce kladoucí důraz na celistvou podporu klienta a na jeho sociální fungování. Přínosem sociálním pracovníkům v tomto smyslu může být pastorační pohled, který usiluje a směřuje ke zkvalitnění života klientů. Východiskem pastorační práce je evangelium a křesťanské pojetí života.

Seznam použitých zdrojů

ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*. Praha, Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-X.

BAJER, P. *Sociální práce může mít pastorační rozměr nejen v oblasti vztahu ke klientům*. In *Sociální práce*: 4/2008, s. 50.

BAJER, P. *Žité křesťanství znamená konkrétní starost o druhého, propojení praktické teologie a sociální práce*. In *Sociální práce*: 4/2008, s. 48.

BOWIE, F. *Antropologie náboženství. Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha, Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-378-9.

COWAN, D. E., BROMLEY, D. G. *Sekty a nová religiozita*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3163-6.

FIORES, S. D., GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.

FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství. Hledání vyššího smyslu*. Brno: Cesta, 2007. ISBN 80-7295-088-6.

HÁJEK, K. *Satiterapie vybaví sociálního pracovníka nástroji, kterými může minimalizovat zátěž z pomáhající profese*. *Sociální práce*, 2008, č. 4, s. 38.

HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné. Labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, ISBN 80-7106-628-1.

HALÍK, T. *Smířená různost*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807367-860-9.

HAERI, Š. F. *Základy islámu. Tradice, historie, vývoj, současnost*. Olomouc: Votobia, 1997, ISBN 80-7199-212-1.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.

KAŠPARŮ, M. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-7295-031-2.

KODET, V. *O eucharistii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 978-80-7192-960-4.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese. Psychoterapeutické kapitoly pro sociální pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-429-X.

MÁTEL, A. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. ISBN 978-80-8782-13-0.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.

NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0134-8.

NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Praha: Nakladatelství Vodnář, 2009. ISBN 978-80-7439-004-3.

NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-1.

NEČASOVÁ, M. *Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy*. Sociální práce. 4/2004, s. 31-34.

PASQUA, L. *Podvod magie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-7195-471-2.

PETROSILLO, P. *Křesťanství od a do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-7192-365-6.

REEBER, R. *Velká světová náboženství*. Praha: Kma, 2006. ISBN 80-7309-355-3.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN: 80-85850-00-1.

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-547.

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-312-3.

SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-282-4.

SOKOL, J., *Člověk a náboženství. Proměny vztahu člověka k posvátnému*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-886-4.

ŠTIRSKÝ, B. a kol. *Lexikon magie a esoteriky*. Praha: CZ Books, s. r. o., 2006. ISBN 80-86947-14-9,03.

THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.

VODÁČKOVÁ, D. a kol., *Krizová intervence. Krize v životě člověka. Formy krizové pomoci a služeb*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.

VOJTÍŠEK, Z., DUŠEK, P., MOTL, J., *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0088-8.

WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší*. Plzeň: Nava, 2006. ISBN 80-7211-224-4.

WIDL, M. *Křesťanství a esoterika*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-217-X.

Elektronické dokumenty

Definition of Social Work. [on-line]. 2012. [Citováno 2013-10-12].

Dostupné na WWW: <http://ifsw.org/polices/definition-of-social-work/>

Deinstitucionalizace sociálních služeb pro zdravotně postižené musí pokračovat, shodují se odborníci. [on-line]. 2013. [Citováno 2013-03-15]. Dostupné na WWW:

<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/deinstitucionalizace-socialnich-sluzeb-pro-zdravotne-postizene-musi-pokracovat-shoduji-se-odbornici-010918>

Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR [online]. [cit. 2013-12-03]. Dostupné na WWW: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf

KODET, V. *Okultismus*. [on-line] 2012. [citováno 2014-03-07].

Dostupné na WWW: <http://vojtechkodet.cz/temata/okultismus/okultismus-1.html>

LACHMANNOVÁ, K. *Reiki a křesťanství?* [online]. 2009. [citováno 2014-03-05].

Dostupné na WWW: <http://www.vira.cz/otazky/Reiki-a-krestanstvi.html>

MPSV. CZ. *Podpora transformace sociálních služeb*. [on-line] 2009.

[citováno 2013-11-20]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5962>

OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v sociální práci*. [on-line]. [Citováno 2014-03-17].

Dostupné na WWW: <http://www.hospice.cz/wp-content/uploads/oldhosp/pastsoc.html>

Proč se o okultismus zajímáme? [on-line]. [Citováno 2014-03-05].

Dostupné na WWW: <http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Proc-seo-okultismus-zajimame.html>.

Abstrakt

DRÁPELOVÁ, P., Sociální práce v kontextu rizik a vlivů okultismu v postmoderní společnosti. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce.

Vedoucí práce J. Šrajer.

Klíčová slova: sociální práce, postmoderna, spiritualita, náboženství, novodobý okultismu, rizika nové religiozity, etické dilema, pastorační rozměr

Práce se zabývá otázkou rizik spojených s novodobým okultismem v sociální práci a etickou reflexí dilemat, která mohou v souvislosti se spirituální dimenzí člověka v sociální práci nastat. První kapitola představuje sociální práci jako svébytný obor, stručně nastiňuje dějiny sociální péče, poukazuje na hodnoty, ze kterých sociální práce vychází, reflektuje vliv křesťanství na utváření celospolečenské solidarity a zdůrazňuje důležitost osobnosti sociálního pracovníka. Druhá kapitola dále rozvíjí téma náboženství a spirituality, pozornost věnuje především institucionalizované podobě spirituality a představuje tzv. biblická náboženství, která hrála významnou roli pro utváření evropské kultury. Pojednáno je v této části také o hinduismu a buddhismu – náboženstvích, ze kterých čerpají směry tzv. “nové, divoké religiozity“. Problematikou spirituality, která nemusí mít žádnou oficiální formu, se zabývá třetí kapitola práce. Diplomová práce představuje alternativní směry, spojené především s hnutím New Age, které neobvykle kombinují prvky různých tradic. Tato kapitola se zaměřuje na rizika, která jsou s praktikováním novodobého okultismu spojena, a se kterými je možné se setkat i v oblasti sociální práce. Dále reflektuje dilemata, která vycházejí z kontextu spirituality a střetu osobních hodnot pracovníka s hodnotami organizace. Čtvrtá kapitola obohacuje práci o pastorační rozměr, který může pomoci sociálním pracovníkům ve zkvalitnění jejich práce a v předcházení etických dilemat.

Abstract

DRÁPELOVÁ, P., Social work in the context of risks and influences of occultism in a post-modern society. České Budějovice 2014. Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity Work.

Thesis Supervisor: J. Šrajer

Keywords: social work, post-modernism, spirituality, religion, modern occultism, new religiosity risks, ethical dilemma, pastoral dimension

The thesis deals with the issue of risks associated with modern occultism in social work and ethic reflection of dilemmas which may occur in social work in connection with the spiritual dimension of people. The first Chapter presents social work as an independent sphere, it provides a brief overview of the social care history, points out the values on which social work is based, reflects the influence of Christianity on creation of the all-society solidarity and emphasizes importance of social worker personality. The second Chapter further develops the topics of religiosity and spirituality, paying special attention in particular to the institutionalized form of spirituality and presenting the so-called biblical religions which played important roles during formation of the European culture. This part deals also with Hindu and Buddhist religions – i. e. The religions from which the directions of the so-called „new, wild religiosity“ drawn. The issues of spirituality which need not have any official form are the subject matter of the third Chapter of the Thesis. The Thesis presents alternative directions associated especially with the New Age movement, which combine elements of different traditions in an unusual way. This Chapter is focused on the risks connected with practicing modern occultism and which one may face in the field of social work as well. It also reflects various dilemmas arising from the context of spirituality and from confrontation of personal values of the worker with those of the organization. The fourth Chapter enriches the Thesis with a pastoral dimension which can be helpful for social workers in the improvement of quality of their work and in prevention of ethical dilemmas.